

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Όλα είναι θέμα Παιδείας

ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α'

Αν. Παπανδρέου 37, 15180 Μαρούσι
Πληροφορίες : Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο : 210-34.42.238
FAX : 210-34.42.236

ΠΡΟΣ :

1. Διευθύνσεις και Γραφεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας
2. Γραφεία Σχολικών Συμβούλων
3. Γυμνάσια όλης της χώρας (μέσω των οικείων Διευθύνσεων και των Γραφείων Δ/θμιας Εκπ/σης)

ΚΟΙΝ:

- ♦ Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης όλης της χώρας
- ♦ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία των Μαθημάτων των Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξεων Ημερησίου και Εσπερινού Γυμνασίου.

Μετά από σχετική εισήγηση του Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (πράξη 26/2008) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες σχετικά με τη διδασκαλία των Μαθημάτων και των τριών τάξεων Ημερησίου και Εσπερινού Γυμνασίου. Συγκεκριμένα:

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο επιδιώκει τη μελέτη του χριστιανισμού ως βιβλικό λόγο και ιστορία, ως ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και ως πολιτιστική έκφραση και σύγχρονη παρουσία μέσα στον κόσμο. Η ερμηνευτική μέθοδος κατά τη συνάντηση των μαθητών με τα μορφωτικά αγαθά από την Αγία Γραφή, τους Πατέρες, τη ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας, καθώς και από κάθε πρόσφορο συγγενή χώρο, είναι ανάγκη να συνδυάζεται με την αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών και δυνατοτήτων των μαθητών στο πλαίσιο ενός δημιουργικού διαλόγου. Η διδασκαλία του μαθήματος αναντίρρητα έχει βασικά γνωσιολογικό

Να διατηρηθεί μέχρι .....

Βαθμός Ασφαλείας .....

Μαρούσι 24-9-08
Αριθ. Πρωτ. 122428 /Γ2
Βαθ. Προτερ.

χαρακτήρα. Καθώς όμως το περιεχόμενό του δεν μπορεί να «προσφέρεται» ως απλή πληροφορία, είναι αναγκαίο η μέθοδος διδασκαλίας να ξεκινάει από εμπειρίες και βιώματα των μαθητών, να δημιουργεί ευκαιρίες για ενεργοποίηση και προβληματισμό τους, να μην προσφέρει έτοιμες απαντήσεις και θέσεις, να ωθεί σε διερεύνηση και ανακάλυψη από τους ίδιους τους μαθητές. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι είναι απαραίτητη η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, με την αντίστοιχη οργάνωση της τάξης, η οποία ευνοεί την ανάπτυξη διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των μαθητών και οδηγεί στην συνδιαμόρφωση απόψεων. Η προσέγγιση δηλαδή του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου πρέπει να αποβλέπει περισσότερο στην ενεργητική μάθηση.

Τα νέα βιβλία των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο

Τα νέα βιβλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο υλοποιούν το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και τα σχετικά Αναλυτικά Προγράμματα. Τα παλαιά βιβλία, σύμφωνα με τα Αναλυτικά Προγράμματα του 1998, περιελάμβαναν στην Α΄ τάξη 48, στη Β΄ τάξη 50 και στη Γ΄ τάξη 52 διδακτικές ενότητες. Τα νέα βιβλία, που ισχύουν από τον Σεπτέμβριο του 2006, περιέχουν στην Α΄ τάξη 30, στη Β΄ τάξη 34 και στη Γ΄ τάξη 35 διδακτικές ενότητες αντίστοιχα. Η αλλαγή αυτή έγινε κατά τρόπο συνθετικό, έτσι ώστε θεματικές ενότητες από διδακτικές ενότητες που καταργήθηκαν να μεταφερθούν και να ενσωματωθούν λειτουργικά στις νέες. Προβλέπεται μάλιστα ορισμένες διδακτικές ενότητες, ανάλογα με τον όγκο των γνωστικών στοιχείων, την βαρύτητα των θεμάτων και τον βαθμό δυσκολίας στην κατανόησή τους, να διδάσκονται σε δύο διδακτικές ώρες.

Επισημαίνεται ότι η κατανομή του χρόνου είναι σύμμετρη προς τις διατιθέμενες από το Ωρολόγιο Πρόγραμμα ώρες διδασκαλίας του μαθήματος και αποτελεί πρόσθετο βοηθητικό στοιχείο για τον εκπαιδευτικό στον ετήσιο προγραμματισμό για την οργάνωση της διδασκαλίας. Κατ' αυτό τον τρόπο, επιτυγχάνεται η ταύτιση της διδακτέας με την πραγματικά διδασκόμενη ύλη και δεν εξοβελίζεται πρακτικά από την διδασκαλία μια ολόκληρη σειρά ενοτήτων του βιβλίου.

Εκτός από τη μείωση του αριθμού των διδακτικών ενοτήτων, κάτι που αφορά στα νέα διδακτικά εγχειρίδια όλων των μαθημάτων του Γυμνασίου, τα νέα βιβλία των Θρησκευτικών περιλαμβάνουν οργανικά και τους νέους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος οι οποίοι, πέρα από την ενημέρωση για την υφή του θρησκευτικού φαινομένου, την ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης και την απόκτηση γνώσεων γύρω από τη χριστιανική πίστη και την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, την καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητας, με την αξιοποίηση των μορφωτικών αγαθών της Αγίας Γραφής, των Πατέρων και της Παράδοσης της Εκκλησίας, ενθαρρύνουν την κριτική επεξεργασία των θρησκευτικών παραδοχών, αξιών και στάσεων, αναφέρονται στην διερεύνηση του ρόλου που έπαιξε και παίζει ο Χριστιανισμός στην εξέλιξη του πολιτισμού και την ιστορία τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρώπης, σημειώνουν την ύπαρξη διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας, διευκολύνουν την ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και ελεύθερης έκφρασης, τονίζουν ότι το αυθεντικό χριστιανικό μήνυμα είναι υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό, επισημαίνουν την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική δομή των σύγχρονων κοινωνιών γεγονός

που καθιστά επιτακτική την ανάγκη προώθησης της διαχριστιανικής - διαθρησκευτικής επικοινωνίας και αλληλογνωριμίας.

Στην Α΄ και Β΄ τάξη του Γυμνασίου μελετάται ο Χριστιανισμός ως βιβλική ιστορία και βιβλικός λόγος, ως ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και ως πολιτιστική έκφραση σε οικουμενική διάσταση. Υπάρχουν επίσης πληροφορίες και στοιχεία για τις άλλες χριστιανικές παραδόσεις καθώς και για τον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ. Στη Γ΄ τάξη παρουσιάζεται θεματικά η ιστορική πορεία της Εκκλησίας στην Ανατολή και τη Δύση μέσα από πρόσωπα και γεγονότα και επισημαίνεται η σχέση της με τον πολιτισμό.

Στα βιβλία της Α΄ και Β΄ τάξης εγκαταλείπεται η παραδοσιακή μέθοδος του δοκιμίου. Λαμβάνοντας υπόψη τις θρησκευτοπαιδαγωγικές και ψυχολογικές προϋποθέσεις για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών στην ηλικία αυτή, διαφοροποιείται και ο τρόπος προσέγγισης των γνωστικών αντικειμένων και λοιπών μορφωτικών στοιχείων. Η μέθοδος που προκρίνεται είναι η σπουδή και η μελέτη κειμένων, μέσα από μια παιγνιώδη δόμηση των διδακτικών ενοτήτων, που προκαλούν την αυτενέργεια του μαθητή σε ένα περιβάλλον διερεύνησης και ανακάλυψης της γνώσης, με γνώμονα πάντοτε το σεβασμό της θρησκευτικής ετερότητας κάθε μαθητή. Παράλληλα, αναδεικνύεται η Βίβλος (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), πέρα από την εκκλησιαστική και θρησκευτική διάστασή της, ως πυρήνας του δυτικού πολιτισμού ενώ προβάλλεται η πανανθρώπινη και οικουμενική εμβέλεια των νοημάτων της. Στην Γ΄ τάξη το βιβλίο, με τη θεματική και ιστορική του υφή, εκθέτει με κριτική ματιά, όσα ιστορικά στοιχεία είναι επαρκή, ώστε να δοθεί το ιδιαίτερο στίγμα της Εκκλησίας μέσα στην Ιστορία χωρίς να αποσιωπούνται αρνητικά ή μελανά σημεία αυτής της ιστορικής διαδρομής, ενώ δίνεται έμφαση στην ευρωπαϊκή διάσταση και στη παρουσία του Χριστιανισμού στο σύγχρονο κόσμο.

Ο ανοικτός διάλογος, η συνεργατική μάθηση, η διαθεματική – διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης και ο συσχετισμός με τα άλλα μαθήματα και τα καινοτόμα προγράμματα του σχολείου αποτελούν βασικά δομικά στοιχεία της νέας φιλοσοφίας των βιβλίων του μαθήματος των Θρησκευτικών και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.

Ενταγμένο στην ίδια φιλοσοφία και δίχως να αποτελεί ένα είδος ηλεκτρονικού βιβλίου, το λογισμικό (CD-ROM) ανοικτού τύπου του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο καλύπτει με το περιεχόμενό του και τις τρεις τάξεις. Ενθαρρύνει τον καθηγητή και τον μαθητή στην περιήγηση σε ένα φιλικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα ανακαλύψουν, θα επεξεργασθούν και θα αξιοποιήσουν ένα πλούσιο υλικό που αφορά διευρυμένα όλες τις θεματικές ενότητες του Αναλυτικού Προγράμματος ενώ βέβαια έχουν τη δυνατότητα να εστιάσουν σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα ή ακόμη και σε ένα μεμονωμένο θέμα. Το λογισμικό αυτό προσφέρει πολυτροπικές, εναλλακτικές και διαθεματικές δυνατότητες αξιοποίησής του, όπως ιστορικές και αρχαιολογικές πληροφορίες, εικόνες, πίνακες και εκθέματα μουσείων, μουσική, κείμενα (βιβλικά, πατερικά, νεότερα), βιογραφίες, διαδραστικούς χάρτες, φωτογραφίες, εργαστήριο αγιογραφίας, διαδικτυακό κινηματογράφο, διαδικτυακή σχολή βυζαντινής μουσικής, παιγνιώδεις ασκήσεις αφομοίωσης και κριτικής σκέψης. Με τη χρήση του διαδικτύου, πολλαπλασιάζονται οι δυνατότητες και συμπληρώνονται οι παροχές του λογισμικού, γεγονός που διευκολύνει τον εκπαιδευτικό μέσω

μιας ποικιλίας τρόπων και διαθεματικών αναγωγών να υποστηρίζει ουσιαστικά τη γόνιμη και πολύπλευρη διαμόρφωση του μαθήματος και να ενισχύει την ανάπτυξη σφαιρικής και κριτικής σκέψης στους μαθητές.

Μαζί με τα βιβλία των μαθητών και το λογισμικό του μαθήματος, για πρώτη φορά εισάγεται και το βιβλίο του εκπαιδευτικού στο μάθημα των Θρησκευτικών για κάθε τάξη του Γυμνασίου. Στο βιβλίο του εκπαιδευτικού περιλαμβάνονται προτάσεις για τη διδακτική μεθοδολογία, ενέργειες του καθηγητή, μαθητικές δραστηριότητες, καθώς και σχέδια μαθημάτων, προτάσεις και οδηγίες για τη χρήση του πρόσθετου διδακτικού υλικού, πατερικά αλλά και λογοτεχνικά κείμενα, πληροφορίες για cd-rom, δικτυακούς τόπους και ιστοσελίδες, σχεδιασμός δραστηριοτήτων με ιδιαίτερη έμφαση στη διαθεματική προσέγγιση, προτεινόμενες απαντήσεις σε ερωτήσεις του βιβλίου του μαθητή, πιθανά θέματα για συζήτηση στην τάξη, πρόσθετες ερωτήσεις, ενδεικτική θεματική βιβλιογραφία καθώς και άλλες πηγές πληροφόρησης.

Τα νέα βιβλία ήδη από το 2006 δοκιμάζονται στην διδακτική πράξη. Μέχρι στιγμής διάφοροι θεολόγοι εκπαιδευτικοί διατύπωσαν ορισμένες κριτικές παρατηρήσεις, ενώ αναμένεται η εφαρμογή από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ενός ειδικού προγράμματος αξιολόγησης του περιεχομένου των νέων βιβλίων. Στο τέλος της διαδικασίας αυτής και μετά την ανάλυση των αποτελεσμάτων θα αναληφθεί προσπάθεια για τη βελτίωση και αναμόρφωση των νέων βιβλίων, όπου αυτό απαιτείται.

Η διαθεματική προσέγγιση

Προβάλλοντας το οικουμενικό πνεύμα της Ορθοδοξίας, ο *διάλογος* θα πρέπει να δομεί όχι μόνο τη μέθοδο της διδασκαλίας αλλά και το ίδιο το εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος. Για το σκοπό αυτό, είναι ανάγκη να χρησιμοποιηθεί η μεθοδολογία της *διαθεματικότητας*, σε σχέση με τα άλλα μαθήματα του σχολείου, και της *διαπολιτισμικής εκπαίδευσης* στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικότητας.

Η διαθεματική προσέγγιση της σχολικής γνώσης μπορεί να προσφέρει στο θρησκευτικό μάθημα νέες δυνατότητες και νέους ορίζοντες στη διδασκαλία του. Το θρησκευτικό μάθημα με σαφή τον γνωσιολογικό του χαρακτήρα και απελευθερωμένο από την παλαιά αντίληψη που το ήθελε στενά ομολογιακό, κατηχητικό και ηθοπλαστικό, είναι ανάγκη να εγκεντρισθεί στα μορφωτικά αγαθά της ορθόδοξης παράδοσης και του βυζαντινού πολιτισμού. Κατά συνέπεια, ο *θεολογικός* και *παιδαγωγικός* του χαρακτήρας αναπλαισιώνεται σε διευρυμένες βάσεις και αρχές. Συνάμα, όμως, επιβάλλεται να έχει ανοικτούς ορίζοντες και να διαλέγεται με ζητήματα και προτεραιότητες που θέτει ο ραγδαία μεταβαλλόμενος σύγχρονος κόσμος και πολιτισμός. Η διαθεματικότητα μπορεί να συνεισφέρει γόνιμα και δημιουργικά στην ανάδειξη της σχέσης που έχει ο λόγος και ο τρόπος της Ορθοδοξίας με τον πολιτισμό που *σαρκώθηκε* μέσω της θεολογίας, της λατρείας, της τέχνης, στην παράδοση και τη ζωή της Εκκλησίας στη διαδρομή της ιστορικής της πορείας. Εξάλλου, η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης που αποσκοπεί στην καλλιέργεια ενός γνήσιου ανθρωπισμού – με τη διαμόρφωση αξιών, στάσεων, την υπέρβαση των προκαταλήψεων, των στερεοτύπων και των διακρίσεων, την αναγνώριση των διαφορών, την επίλυση των αντιπαλοτήτων, την ανάλυση και

συζήτηση για μεγάλα σύγχρονα προβλήματα – είναι δυνατό να συνδέεται με τις αξίες και την υπαρξιακή στάση που προκύπτει από το φιλοκαλικό ήθος της ορθόδοξης παράδοσης. Όμως, η Ορθοδοξία δεν είναι μόνο παράδοση. Είναι και σύγχρονη ζωή. Το θρησκευτικό μάθημα επιβάλλεται να είναι διαρκώς ανοικτό στη σύγχρονη κοινωνία, στη ζωή, στον πολιτισμό, στον κόσμο ολόκληρο. Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης είναι δυνατό να προσφέρει μεθοδολογικά αλλά και παιδαγωγικά αυτόν τον προσανατολισμό και τη διασύνδεση των γνώσεων του θρησκευτικού μαθήματος με όλα τα άλλα μαθήματα, γνωστικά αντικείμενα ή καινοτόμα προγράμματα. Αναδεικνύοντας την πολυπρισματική υφή της γνώσης και επιχειρώντας την σύνδεσή της με τη ζωή και τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, η διαθεματικότητα παρέχει με τρόπο ευδιάκριτο στο μαθητή τις πολλαπλές και ποικιλόμορφες δυνατότητες οικείωσης των μορφωτικών αγαθών του θρησκευτικού μαθήματος και δίνει ταυτόχρονα στο ίδιο το μάθημα τους ανοικτούς ορίζοντές του καθώς και την μορφωτική, παιδαγωγική και πολιτισμική του ευελιξία.

Επισημάνσεις για τη διδασκαλία του βιβλίου της Α΄ Γυμνασίου

1. Αφειρητικά, είναι απολύτως άστοχη η ανατροπή της ακολουθίας των μαθημάτων (λ.χ. η μεταφορά του κεφαλαίου της Δημιουργίας στην αρχή της χρονιάς) καθώς έτσι ανατρέπεται όλη η **ψυχοπαιδαγωγική, θεολογική και λογική δομή του βιβλίου**. Το σκεπτικό αυτής της δομής αναλύεται διεξοδικά στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού (σ. 13-14)
2. Καθώς είναι ίσως η μοναδική φορά που οι περισσότεροι μαθητές θα προσεγγίσουν **απευθείας** το παλαιοδιαθηκικό κείμενο, έχει ιδιαίτερη σημασία να επιμείνουμε στην **ανάγνωσή** του από τον ίδιο το δάσκαλο και μάλιστα χωρίς διακοπές και σχολιασμούς. **Δεν κρίνεται σκόπιμη η αντικατάσταση της ανάγνωσης του κειμένου με μια απλή αφήγησή του**.
3. Για την **επεξεργασία** του κειμένου υπάρχουν βέβαια ερωτήσεις («Εργασία στην τάξη») που θέτουν τα ζητήματα και μεθοδεύουν την ερμηνεία του, ωστόσο ο δάσκαλος χρειάζεται να προετοιμάζει και δικές του βοηθητικές ερωτήσεις, που **θα** ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τάξης του και **θα** βοηθούν **στη** μετάβαση των μαθητών από το ένα ζήτημα στο άλλο.
4. Ως προς την **αξιολόγηση** της επίδοσης των μαθητών, σε ημερήσιο επίπεδο τα παιδιά **θα πρέπει να αποκτήσουν την ικανότητα αφήγησης του κειμένου ώστε** να απαντούν στις ερωτήσεις του «**Ελέγχω τι έμαθα**», καθώς και σε όποια από τις ερωτήσεις επεξεργασίας επιλέξει και τους αναθέσει ο **καθηγητής**. Αυτές οι ερωτήσεις μπορούν **φυσικά να χρησιμοποιηθούν και ως «δεξαμενή» άντλησης θεμάτων** για τα τεστ και τα διαγωνίσματα τριμήνων, **ακόμη και για τις εξετάσεις του Ιουνίου**.
5. Από το «**Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο**» (στην κίτρινη σελίδα που ακολουθεί κάθε μάθημα) ο δάσκαλος θα επιλέξει – με κριτήριο τις ανάγκες και τα δεδομένα της συγκεκριμένης τάξης – τις ερωτήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην επεξεργασία του κειμένου.
6. Από τις εργασίες του «**Επιλέγω και πραγματοποιώ**» και πάλι ο δάσκαλος θα αποφασίσει ποιες «ταιριάζουν» με την τάξη του. Καλό βέβαια είναι να προγραμματίσει από την αρχή της χρονιάς με ποιες θα μπορούσε να ασχοληθεί και μάλιστα σε διαθεματικό επίπεδο.

7. Τα **εισαγωγικά μαθήματα** περιέχουν βέβαια χρήσιμες πληροφορίες και προϋποθέσεις για τη διδασκαλία των ενοτήτων, ωστόσο δε χρειάζεται να διδαχθούν εξαντλητικά, καθώς οι μαθητές θα έχουν ευκαιρίες να ανατρέχουν σ' αυτά στη διάρκεια όλης της χρονιάς.

8. Για τα «δύσκολα» και **ακανθώδη σημεία** της παλαιοδιαθηκικής διδασκαλίας σε μικρούς μαθητές που αφορούν και σε πολλές παρανοήσεις γύρω από την Παλαιά Διαθήκη (Έξοδος, η δευτερονομιστική οπτική, ο Νόμος, οι προφήτες, η πρωτοϊστορία) υπάρχουν ειδικές αναφορές καθώς και σχετική θρησκευτικοπαιδαγωγική θεμελίωση στο Βιβλίο του **Εκπαιδευτικού** (αντίστοιχα: σ. 50, 69, 70, 79, 95) οι οποίες χρειάζεται να ληφθούν υπόψη στη διδασκαλία.

9. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται ως προς τον **προγραμματισμό της διδασκαλίας του κεφαλαίου της Δημιουργίας**, δηλαδή να δεσμευτούμε **για την έναρξη της διδασκαλίας τουλάχιστον** μια εβδομάδα πριν τις διακοπές του Πάσχα. Αυτό σημαίνει ότι προβλέπουμε στον προγραμματισμό μας τυχόν συμπτώξεις αν ο χρόνος μας έχει «φύγει» (π.χ. κάποιων μαθημάτων του Γ' κεφαλαίου ή παραλείποντας έναν προφήτη).

10. Όλο το **εποπτικό υλικό** (εικόνες, σκίτσα, χάρτες) καθώς και το λοιπό **πληροφοριακό πρέπει** να εντάσσεται στη διδασκαλία, όπως άλλωστε φαίνεται και στους σχεδιασμούς των μαθημάτων που υπάρχουν σε κάθε κεφάλαιο.

11. Στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού υπάρχουν αναλυτικοί ενδεικτικοί **σχεδιασμοί διδασκαλίας** ενοτήτων που διευκολύνουν την αναγνώριση όλων των παραπάνω.

Όλα αυτά αναλύονται μεθοδικά και διεξοδικά στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού το οποίο υπάρχει σε κάθε σχολείο, αλλά και στο διαδίκτυο (βλ. Ιστοσελίδα Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και Ιστοσελίδα του μαθήματος των Θρησκευτικών).

Επισημάνσεις για τη διδασκαλία του βιβλίου της Β' Γυμνασίου

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας στη Β' Γυμνασίου:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές από τα ευαγγελικά κείμενα τον Ιησού Χριστό και τον καινούργιο κόσμο του Θεού (Βασιλεία Θεού), που φανέρωσε με την προσωπικότητα, τη ζωή, τη διδασκαλία, τις θαυμαστές πράξεις και το όλο κοσμοσωτήριο έργο του.
- Να κατανοήσουν ότι το ευαγγελικό μήνυμα και ο τρόπος που έδρασε ο Χριστός έχουν υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό χαρακτήρα.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Ιησούς Χριστός και η Βασιλεία του Θεού αποτελούν τα παντοτινά θεμέλια και αρχέτυπα ζωής: προσωπικής, εκκλησιαστικής και έμπρακτης κοινωνικής.

Τα 4 εισαγωγικά μαθήματα:

Τα μαθήματα αυτά είναι πληροφοριακά. Το άφθονο πληροφοριακό και εποπτικό υλικό που περιέχουν δεν είναι για απομνημόνευση. Ο στόχος είναι να έχουν μια πρώτη γνωριμία οι μαθητές της κοινωνικής, πολιτικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής κατάστασης της εποχής του Χριστού, ώστε να μπορέσουν να κατανοήσουν καλύτερα το έργο του στα μαθήματα που θα ακολουθήσουν.

Στα εισαγωγικά αυτά μαθήματα θα χρειαστεί να επανέρχονται συχνά οι μαθητές κατά τη διάρκεια της χρονιάς, όταν και όπου αυτό κριθεί αναγκαίο.

Η δομή των διδακτικών ενοτήτων:

Ο τίτλος: Κατά κανόνα είναι διπλός. Το α' σκέλος δηλώνει το θέμα και το β' υποδηλώνει το νόημα ή το μήνυμά του.

Η εισαγωγή: Συνδέει με τα προηγούμενα και τοποθετεί το καινούργιο γεγονός στο χώρο και το χρόνο. Η εισαγωγή μπορεί να παρουσιάζεται ελεύθερα από τον καθηγητή ή να διαβάζεται από κάποιο μαθητή.

Το ευαγγελικό κείμενο: Αποτελεί το κύριο μορφωτικό αγαθό του κάθε μαθήματος. Το ευαγγελικό κείμενο δεν το αφηγείται ο καθηγητής, αλλά το διαβάζει ο ίδιος, ώστε να τονίσει τα σημεία εκείνα που θα χρειαστούν στην επεξεργασία. Το ευαγγελικό κείμενο επίσης διαβάζεται χωρίς διακοπή, εκτός αυτών στα μαθήματα 11, 13 και 19. Αν το κείμενο είναι δύσκολο ή μεγάλο τότε αμέσως μετά την ανάγνωση καλό είναι να ζητήσουμε από κάποιο μαθητή ή μαθήτρια να το διηγηθεί με συντομία.

Τα ερμηνευτικά: Τα ερμηνευτικά χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των ερωτήσεων επεξεργασίας. Μπορεί να διαβάζονται από ένα μαθητή ή να διαβάζονται σιωπηλά από όλους. Ο καθηγητής μπορεί αν χρειάζεται να δίνει κάποιες πρόσθετες διευκρινίσεις που θα βρίσκει στο βιβλίο του εκπαιδευτικού. Τα ερμηνευτικά με τις ιστορικές, κοινωνικές, γεωγραφικές πληροφορίες που δίνουν καθώς και με τα θεολογικά σχόλια που κάνουν βοηθούν τους μαθητές να κατανοούν και να ερμηνεύουν το βιβλικό κείμενο.

Οι ερωτήσεις επεξεργασίας: Αποτελούν το σπουδαιότερο τμήμα του μαθήματος. Πάνω σ' αυτές στηρίζεται το όλο έργο που συντελείται μέσα στην τάξη. Οι ερωτήσεις αυτές έχουν μια λογική σειρά που πρέπει να τηρείται. Με τις πρώτες συνήθως διερευνούμε τα πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις και με τις επόμενες περνάμε στην κατανόηση των θεολογικών εννοιών του κειμένου. Χρειάζεται βέβαια ο καθηγητής να ετοιμάζει και άλλες ενδιάμεσες ερωτήσεις που θα διευκολύνουν τους μαθητές στην επεξεργασία του κειμένου. Στον πίνακα θα αναγράφονται κάποιες επισημάνσεις, συμπεράσματα και αλήθειες ζωής όπως αυτά θα προκύπτουν από τις απαντήσεις που θα δίνουν οι μαθητές στις παραπάνω ερωτήσεις.

Οι εργασίες: Όλες οι εργασίες έχουν ως στόχο να δώσουν στους μαθητές τη δυνατότητα να ασχοληθούν περισσότερο με κάποια πτυχή του θέματος που επεξεργάστηκαν στο μάθημα. Ο καθηγητής θα κρίνει κάθε φορά με ποιες θα ασχοληθεί. Κάποιες εργασίες προτείνουν βιωματικές δραστηριότητες και κάποιες άλλες είναι διαθεματικές.

Τα βασικά στοιχεία του μαθήματος: Περιλαμβάνουν με συντομία τις βαθύτερες αλήθειες ζωής που προκύπτουν από το βιβλικό κείμενο. Στόχος της επεξεργασίας είναι να οδηγηθούν οι μαθητές στα βασικά αυτά στοιχεία. Μπορεί κάποιες φορές να διαβάζονται ως κατακλείδα του μαθήματος.

Η ερώτηση 5 της διδακτικής ενότητας 5: *«Στο ευαγγελικό κείμενο του μαθήματος ποια ασυνήθιστα, ανατρεπτικά, νέα και απελευθερωτικά γεγονότα και λόγια – σε σχέση με το Θεό, τους ανθρώπους και τη ζωή – μπορούμε να επισημάνουμε; Διατυπώστε τα και σημειώστε τους στίχους,*

όπου αυτά υπάρχουν». Η ερώτηση αυτή επαναλαμβάνεται σε όλα τα μαθήματα, που έχουν ευαγγελικά κείμενα. Με την ερώτηση αυτή υπηρετείται σταδιακά η σφαιρική ολοκλήρωση της εικόνας του Χριστού και του καινούργιου κόσμου που φανέρωσε, που αποτελούν τους δύο βασικούς θεολογικούς άξονες του βιβλίου της β' γυμνασίου. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς οι μαθητές θα είναι σε θέση να μπορούν να πουν για το ποιος ήταν ο Ιησούς Χριστός και ποιος ήταν ο καινούργιος κόσμος που φανέρωσε για όλους με τη ζωή και το έργο του.

Το εποπτικό-εικονογραφικό υλικό: Είναι ποικίλο και κατά το δυνατόν πρωτότυπο: Χάρτες, πίνακες, σχεδιαγράμματα, φωτογραφίες, ύμνοι, ποιήματα, υδατογραφίες, ζωγραφικά έργα, βυζαντινές εικόνες κ.ά. Το εικονογραφικό υλικό δεν είναι διακοσμητικό, αλλά αποτελεί οργανικό και λειτουργικό μέρος του βιβλίου. Μπορεί να λειτουργήσει είτε ως εφόρμηση για να ξεκινήσει η διδασκαλία είτε κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας είτε στο τέλος ως εμπέδωση του μαθήματος. Τα έργα βυζαντινής τέχνης είναι από όλες τις περιόδους και τις ποικίλες εκφράσεις της στον ορθόδοξο κόσμο (Ρωσία, Σερβία, Κων/πολη, Κύπρο, Ελλάδα). Μ' αυτό τον τρόπο οι μαθητές θα αντιληφθούν τη βυζαντινή τέχνη όχι ως στεία μίμηση και αντιγραφή, αλλά σαν ένα ζωντανό και με συνεχή διάρκεια στοιχείο της ορθόδοξης ζωής.

Αξιολόγηση: Πρώτο στοιχείο αξιολόγησης κάθε μαθήματος είναι η αναδιήγηση του βιβλικού κειμένου από τους μαθητές. Με την αναδιήγηση ασκούνται οι μαθητές στον αφηγηματικό λόγο, κάτι που θεωρείται πολύ σημαντικό γι' αυτή την ηλικία. Οι ερωτήσεις επεξεργασίας καθώς και ορισμένες εργασίες μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία αξιολόγησης. Τέλος τα ερμηνευτικά, που αναφέρονται σε θεολογικές αλήθειες και νοήματα αποτελούν στοιχεία αξιολόγησης. Στο βιβλίο του δασκάλου υπάρχει ειδική σημείωση για την αξιολόγηση στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας.

Τετράδιο θρησκευτικών: Είναι απολύτως απαραίτητο. Σ' αυτό θα γράφουν οι μαθητές όσα σημειώνονται στον πίνακα, απαντήσεις σε ερωτήσεις και εργασίες καθώς και ό,τι ουσιαστικό και ενδιαφέρον αποκομίζει προσωπικά ο κάθε μαθητής από το διδακτικό έργο στην τάξη.

Επισημάνσεις για τη διδασκαλία του βιβλίου της Γ' Γυμνασίου

1. Η εφαρμογή της διαθεματικότητας στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής –κατά περίπτωση- μεθόδου προσέγγισης των θεμάτων, θα προσδώσει άλλη διάσταση στην ιστορική αφήγηση, που συνήθως δημιουργεί ανία στους μαθητές και θα τονώσει το ενδιαφέρον τους στην παρακολούθηση του μαθήματος.

2. Οι μαθητές με την ενθάρρυνση και καθοδήγηση του καθηγητή τους-οργανωμένοι εξ αρχής σε ομάδες εργασίας- θα αναλάβουν την διεκπεραίωση μικρών εργασιών, για να κατανοήσουν τις δυσκολίες και τους κινδύνους της «αντικειμενικής» ιστορικής αφήγησης ή να αναδείξουν το έργο και την προσωπικότητα σημαντικών εκκλησιαστικών μορφών ή, τέλος, να ανακαλύψουν τις παραμέτρους και τις συνέπειες μεγάλων εκκλησιαστικών γεγονότων, τα οποία σημάδεψαν θετικά ή αρνητικά τη ζωή της Εκκλησίας.

3. Το περιεχόμενο του μαθήματος της Γ' Γυμνασίου παρέχει δυνατότητες συνεργασίας και ανατροφοδότησης με άλλα κανονικά μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος (π.χ. Αρχαία Ελληνικά, Ιστορία, Μουσική, Καλλιτεχνικά, Νεοελληνική Λογοτεχνία Πληροφορική, Ξένες

γλώσσες), αλλά και δραστηριότητες με τις οποίες απασχολούνται προαιρετικά οι μαθητές (π.χ. Περιβαλλοντική Αγωγή).

4. Η χρησιμοποίηση τόσο εποπτικού υλικού (χάρτες, πίνακες, εικόνες, διαγράμματα, φωτοτυπίες) όσο και του σχετικού μηχανολογικού εξοπλισμού (cd-player, dvd-player, Computer, videoprojector, slideprojector), θεωρείται εκ των προτέρων δεδομένη και επιβεβλημένη, πάντοτε με μέτρο και με ακριβή χρονικό προγραμματισμό, ώστε να συμπληρώνει-πλαισιώνει και όχι να αντικαθιστά την ανθρώπινη παρουσία και δράση.

5. Η χρησιμοποίηση του υλικού, που παρέχεται από το λογισμικό του μαθήματος, αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την ανάδειξη των νέων δεδομένων, που πλαισιώνουν και ενισχύουν και το μάθημα «Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας», δίνοντας μια νέα δυναμική τόσο στη διδασκαλία του όσο και στη θέση του δίπλα στα άλλα μαθήματα του Γυμνασίου, με τα οποία επιζητείται αμφιμονοσήμαντη σχέση και ανταλλαγή ιδεών και προτάσεων για συνεργασία στο πλαίσιο της διαθεματικότητας.

6. Πέρα από την ομαδοσυνεργατική και διαθεματικά οργανωμένη προσέγγιση γνωστικών αντικειμένων μέσα στην τάξη, ορισμένες ενότητες προσφέρουν –έπειτα από προσεκτική οργάνωση και σχεδιασμό- ευκαιρίες δια-σχολικής συνεργασίας σε τοπική ή πανελλήνια κλίμακα. Τούτο είναι δυνατόν να συμβεί με τη βοήθεια της Πληροφορικής (εξ αποστάσεως) ή στο πλαίσιο διενέργειας πολιτιστικού περιεχομένου εκδρομών ή επισκέψεων. Η ενότητα (π.χ. ο Απόστολος Παύλος στην Ελλάδα), προσφέρει μια θαυμάσια ευκαιρία συνεργασίας μεταξύ σχολείων, που βρίσκονται στις πόλεις ή στις περιοχές από τις οποίες πορεύτηκε ο Απόστολος των Εθνών [Φίλιπποι-Νεάπολη(Καβάλα), Αμφίπολη, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Αθήνα, Κόρινθος, Νικόπολις (Πρέβεζα)]. Η ανταλλαγή στοιχείων, απόψεων, εντυπώσεων μπορεί να οδηγήσει σε μια πρωτότυπη σύνθεση με πολλαπλά οφέλη για τους συμμετέχοντες μαθητές.

7. Η οργάνωση προετοιμασμένων επισκέψεων σε Μουσεία, Πινακοθήκες, ιστορικές ιερές Μονές, Βυζαντινούς ναούς και ανοικτούς αρχαιολογικούς χώρους, μπορεί να συνδυαστεί-όπου είναι εφικτό-με την διδασκαλία συγκεκριμένης ενότητας του βιβλίου. Η ενότητα π.χ. 20 (Εκκλησιαστική Τέχνη Α΄: Ναοδομία, αγιογραφία) μπορεί να διδαχθεί στην κυριολεξία εμπειρικά και με άμεση συμμετοχή των μαθητών, στο εσωτερικό ενός βυζαντινού ναού. Οι μαθητές θα «ψηλαφίσουν» τα αρχιτεκτονικά στοιχεία, τις αγιογραφίες, θα «νιώσουν» τις αγωνίες και το κόπο των συνεργειών ανοικοδόμησης και αγιογράφησης και θα αναζητήσουν –πάντα με τη βοήθεια του καθηγητή-απαντήσεις σε ερωτήματα και λύσεις σε πιθανά προβλήματα, που γεννάει σίγουρα στον επισκέπτη η περιήγηση-παραμονή σε ένα τέτοιο χώρο.

8. Η επιτυχής διεκπεραίωση των παραπάνω προτάσεων-ιδεών προϋποθέτει, αφενός, την καλή γνώση των δυνατοτήτων, που έχουν οι μαθητές μας, (φυσική παρουσία στη τάξη, ενδιαφέρον, συμμετοχή, επίπεδο εγκυκλίων γνώσεων, ιδιαίτερα χαρίσματα-προσόντα ή δεξιότητες) και, αφετέρου, την μεθοδικότητα στην οργάνωση και αποτελεσματικότητα στη διεύθυνση εκ μέρους του διδάσκοντος παρόμοιων εγχειρημάτων.

9. Η καλή γνώση του αντικείμενου από τον καθηγητή, η αποτελεσματική χρήση του διδακτικού εγχειριδίου (προσπάθεια αξιοποίησης όλων των δεδομένων του), ο συνδυασμός των οδηγιών που

παρέχονται στο βιβλίο του Εκπαιδευτικού με τις προσωπικές ανησυχίες και καινοτόμες πρωτοβουλίες του διδάσκοντος, η ορθολογική διαχείριση του διατιθέμενου διδακτικού χρόνου και ο σωστός διδακτικός και παιδαγωγικός προσανατολισμός των μαθητών, θα οδηγήσουν στην εκπλήρωση των σκοπών και στόχων του μαθήματος.

10. Οι εμπνευσμένες πρωτοβουλίες για καινοτόμες δράσεις και πρωτότυπες εργασίες-μέσα και έξω από την τάξη- δεν πρέπει να ασχολούνται μόνο με την παραγωγή νέας γνώσης και την διαδικασία πρόσληψής της από τους μαθητές αλλά πρέπει να επεκτείνονται και στον τομέα ελέγχου του βαθμού αφομοίωσης. Η εξέταση του μαθήματος, είναι δυνατό να προσαρμοστεί στους νέους «κανόνες» και προϋποθέσεις διδασκαλίας, αποκτώντας νέα χαρακτηριστικά και λειτουργώντας σε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα «παιγνιώδους» προσέγγισης με το υπό εξέταση αντικείμενο. Οι ερωτήσεις αφομοίωσης που περιλαμβάνονται στο λογισμικό του μαθήματος δείχνουν το δρόμο, που μπορεί να ακολουθήσει ο καθηγητής. Η αξιοποίηση των επικουρικών στοιχείων του σχολικού βιβλίου (εικόνες, σχέδια, φωτογραφίες, χάρτες, κείμενα) καθώς και οι επιλογές από το «Ερωτήσεις-Δραστηριότητες», θα προσφέρουν ποικιλία και χρώμα στην εξέταση μέσα στη τάξη, ενώ ταυτόχρονα θα οδηγήσουν και στην ανακάλυψη μαθητικών δεξιοτήτων (παρατηρητικότητα, ικανότητα περιγραφής ή σύνθεσης). Ταυτόχρονα δίνεται η ευκαιρία στον καθηγητή να «ελέγξει» ακόμη και τον αδιάφορο, αδιάβαστο ή γενικά «αδύνατο» μαθητή, καθώς ο εύστοχος σχολιασμός μιας εικόνας του βιβλίου, η αναζήτηση και περιγραφή μορφολογικών ή άλλων στοιχείων της, η συμμετοχή του σε ομάδα εργασίας για την ανάλυση κάποιου κειμένου, οδηγούν αυτόματα στην «απομυθοποίηση» του τυπικού διαβάσματος στο σπίτι, στη «σχετικοποίηση» της αμήχανης και ανούσιας προφορικής αναπαραγωγής του μαθήματος, ενώ παράλληλα ενισχύουν αισθήματα αυτοπεποίθησης και αυτοσεβασμού σε πολλούς μαθητές, που συνήθως «ζουν» στο περιθώριο της σχολικής πραγματικότητας.

Η αξιολόγηση στο Γυμνάσιο

Η αξιολόγηση των μαθητών στο Γυμνάσιο τόσο στα ωριαία διαγωνίσματα όσο και στις προαγωγικές εξετάσεις της Α', Β' και Γ' τάξης για το μάθημα των Θρησκευτικών θα πρέπει να διακρίνεται, όπως και στο Λύκειο, σε δύο ομάδες ερωτήσεων. Έτσι μπορεί να συμπεριλαμβάνει α) ερωτήσεις ανάπτυξης και ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης και β) ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου, δηλαδή, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ερωτήσεις διάταξης, ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης, ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού, ερωτήσεις του τύπου «σωστό-λάθος» κ.λπ. Επισημαίνεται ότι η αξιολόγηση είναι ανάγκη να μετατοπιστεί από τη μονοσήμαντη και παραδοσιακή αξιολόγηση των γνωστικών στοιχείων στην αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών και προς την κατεύθυνση της ενεργούς μαθήσεως, όπως η προσπάθεια, η συμμετοχή, η δημιουργικότητα, η κριτική σκέψη και η εν γένει συμπεριφορά του μαθητή. Οι συνθετικές και οι διαθεματικές δραστηριότητες /εργασίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση της προφορικής βαθμολογίας του μαθητή

Ο προγραμματισμός της διδακτέας ύλης στο Γυμνάσιο

Τα νέα βιβλία Θρησκευτικών του Γυμνασίου έχουν προσαρμόσει την ύλη τους, ώστε αυτή να μπορεί να αναπτύσσεται και να διδάσκεται ρεαλιστικά κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Επισημαίνεται, πάντως, η ανάγκη να διδάσκονται και να μην παραλείπονται οι εισαγωγικές ή επαναληπτικές διδακτικές ενότητες στην Α΄ και τη Β΄ τάξη. Ωστόσο, αν ο διδάσκων κρίνει ότι θα χρειαστεί δώρη διδασκαλία σε ορισμένες διδακτικές ενότητες, είναι στη διακριτική του ευχέρεια να το πράξει.

«ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ»

(ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ)

ΤΩΝ Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ

ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

1. Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια είναι γραμμένα από την ίδια συγγραφική ομάδα (Ν. Μπεζαντάκος, Α. Παπαθωμάς, Ε. Λουτριανάκη, Β. Χαραλαμπάκος κ.λπ) σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ). Τα βιβλία της Α΄ και Β΄ τάξης περιέχουν δεκαοκτώ (18) Ενότητες το καθένα, ενώ το Βιβλίο της Γ΄ δώδεκα (12). Κάθε Ενότητα αποτελείται από τρία (3) Μέρη.
2. Τα παραπάνω εγχειρίδια συνοδεύονται από τα ακόλουθα βιβλία αναφοράς, στα οποία μαθητές και διδάσκοντες μπορούν να αναζητούν πρόσθετες πληροφορίες για τη διευκόλυνση του διδακτικού έργου: α) «Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας», β) «Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας», γ) «Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας». Επειδή δεν έχει ολοκληρωθεί η συγγραφή του βιβλίου αναφοράς «Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας», θα χρησιμοποιηθεί το βιβλίο «Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής» του Μ. Οικονόμου.
3. Τα βιβλία της Α΄ και Β΄ τάξης θα διδαχθούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους επί τρεις (3) ώρες την εβδομάδα, ενώ το βιβλίο της Γ΄ θα διδαχθεί μέχρι τέλους Φεβρουαρίου επί τρεις (3) ώρες την εβδομάδα, καθόσον από την 1^η Μαρτίου και μέχρι τέλους του διδακτικού έτους θα διδαχθεί το βιβλίο Αρριανού *Αλεξάνδρου Ανάβαση*.
4. Για κάθε διδακτική Ενότητα των βιβλίων με τίτλο «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα» της Α΄, Β΄, και Γ΄ τάξης θα διατίθενται τρεις (3) έως τέσσερις (4) ώρες, αναλόγως των απαιτήσεων της και των γενικότερων συνθηκών της τάξης, μία δηλ. διδακτική ώρα περίπου για το καθένα από τα 3 Μέρη της Ενότητας. Ειδικότερα:

Α΄ Μέρος

- Για το **Α΄ Μέρος** κάθε Ενότητας (βασικό κείμενο και τα αντίστοιχα παράλληλα κείμενα του Επιμέτρου) αφιερώνεται μία (1) διδακτική ώρα και αν είναι απαραίτητο και δεύτερη. Η προσέγγιση των κειμένων γίνεται με την κειμενοκεντρική μέθοδο, με την οποία επιδιώκεται να κατανοήσει ο

μαθητής το περιεχόμενο του κειμένου, με τη βοήθεια του εισαγωγικού σημειώματος, των γλωσσικών και ερμηνευτικών σχολίων. Στο α΄ τετράμηνο της Α΄ Τάξης ενδιαφέρει μόνο η κατανόηση του κειμένου, ενώ στο β΄ τετράμηνο οι μαθητές ασκούνται και στη μετάφραση. Συστηματικά θα ασκούνται, επίσης, στη μετάφραση του διδασκόμενου κειμένου στη Β΄ και Γ΄ Τάξη.

- Η διαθεματική προσέγγιση των κειμένων αποσκοπεί στην εξοικείωση του μαθητή με ένα διαφορετικό τρόπο σκέψης και στάσης απέναντι στα πράγματα να μάθει δηλ. να σκέπτεται συνδυαστικά, να απλώνει τη σκέψη του και σε άλλους χώρους, να συνθέτει, να κρίνει, να συγκρίνει, να αξιολογεί και να θέτει σε κίνηση τη δημιουργική του φαντασία. Διευκρινίζεται ότι οι διαθεματικές δραστηριότητες δεν θα γίνονται υποχρεωτικά σε κάθε Ενότητα αλλά ευκαιριακά και κατά την κρίση του διδάσκοντος με την προϋπόθεση ότι ο χρόνος που θα διατεθεί γι' αυτές δεν θα υπερβαίνει το 10% του συνολικού διδακτικού χρόνου για όλο το διδακτικό έτος.

Β΄ Μέρος (B1 και B2)

- Στο **B1 Μέρος** υπάρχει Λεξιλογικός Πίνακας με τρεις στήλες. Στην α΄ στήλη καταχωρίζονται λέξεις που απαντούν μόνο στην Αρχαία Ελληνική, στη β΄ λέξεις κοινές της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής και στη γ΄ στήλη λέξεις της Νέας Ελληνικής. Η αξιοποίηση των λέξεων του Πίνακα γίνεται μέσα από προτάσεις ή φράσεις προκειμένου να μάθει ο μαθητής να χρησιμοποιεί σωστά τον λεξιλογικό πλούτο της Ελληνικής και να συνειδητοποιήσει τη διαχρονικότητά της. **Ο διδάσκων επιμένει στο λεξιλόγιο της β΄ και γ΄ στήλης όχι όμως και σ' αυτό της α΄ στήλης που αποτελείται από λέξεις σπάνιες και εξεζητημένες. Η α΄ στήλη αποσκοπεί μόνο στο να συνειδητοποιήσει ο μαθητής την εξέλιξη της γλώσσας.**

- Το **B2 Μέρος** αναφέρεται στην ετυμολογία. Στο βιβλίο της Α΄ Τάξης γίνεται λόγος για την παραγωγή λέξεων, στο βιβλίο της Β΄ για τη σύνθεση και στο βιβλίο της Γ΄ περιέχεται υλικό ασκήσεων προς επανάληψη όσων διδάχθηκαν οι μαθητές στις δύο προηγούμενες τάξεις. **Ο καθηγητής δεν πρέπει να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες, ούτε να επιμένει σχολαστικά σε περιπτώσεις λέξεων, όπου δεν είναι ευδιάκριτο τι δηλώνουν (π.χ. ενέργεια, κατάσταση, πάθος κ.λπ.). Ενδιαφέρει μόνο η πρακτική εξάσκηση του μαθητή ώστε να αντιληφθεί τον τρόπο του σχηματισμού των λέξεων.**

Γ΄ Μέρος

- Ο διδάσκων πρέπει να έχει κατά νου ότι στόχος της διδασκαλίας είναι η εκμάθηση των βασικών γραμματικών και συντακτικών στοιχείων και φαινομένων. Η γνώση αυτών δεν είναι αυτοσκοπός αλλά το μέσο που θα βοηθήσει το μαθητή στην επικοινωνία του με το κείμενο.

- Στην προσέγγιση των γλωσσικών στοιχείων και φαινομένων της Αρχαίας Ελληνικής ο διδάσκων αξιοποιεί το γλωσσικό υπόβαθρο των μαθητών. Όπου είναι δυνατόν εξετάζει τα διάφορα μορφοσυντακτικά φαινόμενα σε συγχρονική και διαχρονική βάση, έτσι ώστε μέσα από τη διδασκαλία αφενός να γίνει αντιληπτό ότι οι γλώσσες εξελίσσονται και προσαρμόζονται στις απαιτήσεις των ομιλητών της κάθε εποχής και αφετέρου να διαφανεί η συνέχεια της γλώσσας μας.

- Η παρουσίαση της ύλης πρέπει να γίνεται με απλότητα, σαφήνεια και συντομία, έτσι ώστε να προσλαμβάνεται εύκολα από τους μαθητές και να μην δημιουργούνται μαθησιακά κενά.
  - Τα διάφορα φαινόμενα παρουσιάζονται μέσα στην τάξη με τη σειρά που δίδονται στις επιμέρους Ενότητες του σχολικού εγχειριδίου. Επισημαίνεται ότι διδάσκονται μόνο αυτά και όχι επιπλέον στοιχεία, τα οποία δε συμπεριλαμβάνονται στο βιβλίο.
  - Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη θεωρητική παρουσίασή τους αλλά να συνοδεύεται με παραδείγματα οργανωμένου λόγου, έτσι ώστε τα φαινόμενα αυτά να προσλαμβάνονται και να εμπεδώνονται μέσα από τη χρήση, κυρίως, και όχι μόνο μέσω της θεωρίας.
5. Οι ερωτήσεις-ασκήσεις που εμπεριέχονται στα Βιβλία του Μαθητή και του Καθηγητή είναι ενδεικτικές και όχι υποχρεωτικές. Αν ο διδάσκων το κρίνει σκόπιμο, μπορεί επιπροσθέτως να δίνει στους μαθητές ασκήσεις δικής του επιλογής, θα πρέπει όμως, να λαμβάνει υπόψη τους διδακτικούς στόχους κάθε Ενότητας και να φροντίζει ώστε να είναι λειτουργικές και προσαρμοσμένες στο πνεύμα των σύγχρονων παιδαγωγικών αντιλήψεων. **Οι διδάσκων μπορεί να ζητά από τους μαθητές, ανάλογα με το επίπεδο της τάξης, να απαντούν σε όσες ασκήσεις θεωρεί αναγκαίες για την εμπέδωση της ύλης. Δεν χρειάζεται να ζητά, υποχρεωτικά, την απάντηση όλων.**
6. Τα Βιβλία του Καθηγητή δίδουν επιπρόσθετες πληροφορίες, σχόλια και διδακτικές οδηγίες γενικές αλλά και για κάθε Ενότητα χωριστά, τις οποίες μπορούν να συμβουλευούνται οι διδάσκοντες προς διευκόλυνση του διδακτικού έργου.
7. Ως διδακτέα ύλη ορίζεται αυτή που περιέχεται στα χρησιμοποιούμενα διδακτικά εγχειρίδια. Προς διευκόλυνση, ωστόσο, των διδασκόντων, και εφόσον για διάφορους λόγους δεν επαρκέσει ο προβλεπόμενος διδακτικός χρόνος προτείνονται παρακάτω τμήματα των Ενοτήτων που είναι δυνατόν να παραλειφθούν κατά τη διδασκαλία ή να διδαχθούν περιληπτικά, προκειμένου να μην μετακυλιέται η ύλη από την μια τάξη στην άλλη:

Α΄ Τάξη

- Από τις ενότητες **1-18** του βιβλίου «**Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου**» των Ν. Μπεζαντάκου, Α. Παπαθωμά κ.ά., έκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008, **δε** θα διδαχθεί το Α΄ Μέρος (κείμενο) των Ενοτήτων: 8, 9, 16, 17 και 18, καθώς και τα αντίστοιχα παράλληλα κείμενα από το Επίμετρο. Το Β΄ και Γ΄ Μέρος όλων των ενοτήτων (1-18) θα διδαχθεί κανονικά.

Β΄ Τάξη

- Από τις ενότητες **1-18** του βιβλίου «**Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου**» των Α. Παπαθωμά, κ.ά., έκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008, **δε** θα διδαχθούν τα εξής: **Ενότητα 4^η**: Α΄ Μέρος (κείμενο και παράλληλα κείμενα από το Επίμετρο). **Ενότητες 8^η, 10^η**: Α΄ Μέρος (κείμενο και παράλληλο κείμενο από το Επίμετρο). **Ενότητα 14^η**: Β΄2 Μέρος (ετυμολογία). **Ενότητα 16**: Α΄ Μέρος (κείμενο και παράλληλο κείμενο από το Επίμετρο) και Β΄1, 2 Μέρος (Λεξιλογικά και

ετυμολογία). **Ενότητα 17η:** Β΄1, 2 μέρος (Λεξιλογικά και ετυμολογία). **Ενότητα 18^η:** Α΄ Μέρος (κείμενο και παράλληλο κείμενο από το Επίμετρο).

Γ΄ ΤΑΞΗ

- Από τις ενότητες 1-12 του βιβλίου «**Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Γ΄ Γυμνασίου**» των Ν. Μπεζαντάκου, Β. Χαραλαμπίκου κ.ά., έκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008, **δε** θα διδαχθεί το Α΄ Μέρος (κείμενο και παράλληλα από το Επίμετρο) των Ενοτήτων **5, 10 και 12**, καθώς και τα αντίστοιχα παράλληλα κείμενα από το Επίμετρο. Το Β΄ και Γ΄ μέρος όλων των ενοτήτων (1-12) θα διδαχθεί κανονικά.

- Σχετικά με τη διδακτέα ύλη από το βιβλίο «**Αρριανού Αλεξάνδρου Ανάβαση**» Γ΄ Γυμνασίου των Ν. Μπούρα, Κ. Ναστούλη, Α. Σακελλαρίου, έκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008 (κατά το 3^ο τρίμηνο: Μάρτιος-Μάιος) προτείνονται τα εξής:

- i. **Εισαγωγή:** Τα κεφάλαια **I, II, III, V, VIII** θα διδαχθούν κανονικά, όπως αναφέρεται στο Βιβλίο του Καθηγητή. Τα κεφάλαια **IV, VI, VII δε θα διδαχθούν.**

- ii. **Κείμενο:** Από το **Α΄** Βιβλίο θα διδαχθούν τα κεφάλαια: **13,3-7, 15, 3-8, 16, 4-7.** Από το **Β΄** Βιβλίο θα διδαχθεί το κεφάλαιο **4, 9-11.** Από το **Ε΄** Βιβλίο θα διδαχθεί το κεφάλαιο **19, 1-3.** Από το **Ζ΄** Βιβλίο τα κεφάλαια: **28-30** θα ληφθούν υπόψη στοιχεία για τη γενική θεώρηση, όπως αναφέρεται στο Βιβλίο του Καθηγητή. Τα υπόλοιπα κεφάλαια δε θα διδαχθούν.

8. Όσον αφορά τον **τρόπο εξέτασης των μαθητών** (ολιγόλεπτες γραπτές δοκιμασίες, ωριαίες γραπτές δοκιμασίες και γραπτές ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις του Ιουνίου) και για τις τρεις τάξεις (Α΄, Β΄, Γ΄) του Γυμνασίου ισχύει το **Π.Δ. 319/2000 (ΦΕΚ 261, τ. Α΄, 27-11-2000).**

ΙΣΤΟΡΙΑ

Απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση του μαθήματος είναι η διδασκαλία της ύλης χωρίς χάσματα και ασυνέχειες. Η αποσπασματικότητα δεν επιτρέπει στους μαθητές να κατανοήσουν την αιτιακή σχέση που συνδέει μεταξύ τους τα ιστορικά γεγονότα ούτε το πλέγμα των συνθηκών υπό τις οποίες αυτά συντελέστηκαν. Για το λόγο αυτό πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για ολοκλήρωση της ύλης μέσα στο διδακτικό έτος. Σε περίπτωση, ωστόσο, που η συστηματική διδασκαλία όλου του βιβλίου καθίσταται αδύνατη λόγω αντικειμενικών προβλημάτων θα μπορούσαν για την εξοικονόμηση χρόνου να διδάσκονται περιληπτικά (αναφορά των κύριων σημείων στο πλαίσιο μιας άλλης αναλυτικά διδασκόμενης ενότητας) ορισμένες διδακτικές ενότητες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιτρέπεται να παραλείπονται ολοσχερώς. Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη για όλες τις τάξεις ότι οι ιστορικές πηγές που περιέχονται στα σχολικά βιβλία ιστορίας δεν αποτελούν προέκταση της αφήγησης του βιβλίου και επομένως δεν πρέπει να διδάσκονται ως επιπλέον γνωστικά στοιχεία, των οποίων ζητείται κατά τις εξετάσεις η εκμάθηση, αλλά αποτελούν μεθοδολογικά εργαλεία για την άσκηση της κριτικής σκέψης των μαθητών.

Με δεδομένο το πνεύμα του ισχύοντος Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, κατά το οποίο στο Γυμνάσιο δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στην ελληνική ιστορία, σε αντίθεση με το Λύκειο όπου η ελληνική ιστορία εντάσσεται στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια, οι ενότητες που μπορούν να διδαχθούν περιληπτικά είναι ενδεικτικά οι εξής κατά τάξη:

I. ΓΥΜΝΑΣΙΟ

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

I. Προϊστορία , Κεφάλαιο Α΄ , Εποχή του λίθου, σελ. 5-12.

I. Προϊστορία , Κεφάλαιο Β΄ , Εποχή του χαλκού (3.000-1.100 π.Χ.), Οι λαοί και οι πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής, σελ. 14-20.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κεφάλαιο Δεύτερο 1.Ο κόσμος του Ισλάμ κατά την περίοδο του Μεσαίωνα. Η εξάπλωση των Αράβων, σελ. 26-28.

Κεφάλαιο Πέμπτο. 2.Βυζαντινή Γραμματεία , σελ.74-77.

3. Επιστήμη και Τεχνολογία , σελ.78-79

Κεφάλαιο Έκτο. Να διδαχθεί ολόκληρο περιληπτικά με εξαίρεση την ενότητα 2. Ο Καρλομάγνος και η εποχή του (σελ. 89-90) η οποία θα πρέπει να διδαχθεί αναλυτικά.

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο: 4.Η τελευταία φάση της γαλλικής επανάστασης (1794) και η εποχή του Ναπολέοντα (1799-1815), σελ. 20-22

Κεφάλαιο Δεύτερο:

11. Τα επαναστατικά κύματα του 1830 και του 1848 στην Ευρώπη, σελ. 38-40

Κεφάλαιο Τρίτο:

14. Οι ενοποιήσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας. Νέα εθνικά κράτη στα Βαλκάνια, σελ. 46-48

15. Αποικιοκρατία και αποικιακοί ανταγωνισμοί, σελ. 49-51.

16. Εξελίξεις στην αμερικανική ήπειρο, στην Κίνα και στην Ιαπωνία, σελ.52-54

Κεφάλαιο Ενδέκατο:

51. Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος, σελ. 141-143

52. Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου, 144-146

53. Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η ψυχροπολεμική Ευρώπη, σελ. 147-149

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ)

ΤΑΞΗ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θα διδαχτούν κανονικά η Ομήρου *Οδύσσεια* και οι Ηροδότου *Ιστορίες* σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Η Ομήρου *Οδύσσεια* θα διδαχτεί δύο (2) ώρες την εβδομάδα από το Σεπτέμβριο μέχρι τις 15 Φεβρουαρίου. Τα εισαγωγικά σημειώματα των ραψωδιών αποτελούν στοιχεία αναφοράς, κατά την επεξεργασία δηλαδή αξιοποιούνται, αλλά δεν απομνημονεύονται και ούτε αποτελούν εξεταστέα ύλη.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤ. ΩΡΕΣ
Εισαγωγή στην επική ποίηση και τα ομηρικά έπη (Το κεφ. 1.4 «Ομηρικό ζήτημα» δε θα διδαχθεί). Εισαγωγή στην <i>Οδύσσεια</i> (Το κεφ. 2.2 «Σύντομη αφήγηση του περιεχομένου της <i>Οδύσσειας</i> με χρονογραφική σειρά» δε θα διδαχθεί)*	3
Εισαγωγή στην «Τηλεμάχεια» Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας α Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας α 1-25	1
Αναλυτική επεξεργασίας ραψωδίας α 26-108	1
-//- -// -//- α 109-173	1
-//- -// -//- α 174-361	2
-//- -// -//- α 362-498	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών β, γ, δ Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας δ 241-666	2
Εισαγωγικό σημείωμα στη «Φαιακίδα» Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας ε Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας ε 1-49	2
Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας ε 50-164	1
Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας ε 165-251	2
Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας ε 252-552	1

Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας ζ Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας ζ 139-402	1
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών η, θ, ι, κ, λ	1
Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδιών ι 518-630, κ 518-582, λ 525-607	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών μ, ν (1-209) Εισαγωγή στη «Μνηστηροφονία» Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών ν (210-494), ξ, ο, π	1
Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας π 1-260	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας ρ Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας ρ 333-378 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών σ, τ	1
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδιών υ, φ Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας φ 245-444 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας χ	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας ψ Ανάγνωση αποσπασμάτων ραψωδίας ψ 1-150 Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας ψ 151-278	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας ω Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας ω 280-350	2
Γενική θεώρηση της Οδύσσειας**	2
Σύνολο προβλεπόμενων ωρών	35

* Τα εισαγωγικά σημειώματα των ραψωδιών καθώς και οι περιληπτικές αναδιηγήσεις αποτελούν στοιχεία αναφοράς, κατά την επεξεργασία δηλαδή αξιοποιούνται, αλλά δεν απομνημονεύονται και ούτε αποτελούν εξεταστέα ύλη.

** Στη γενική θεώρηση της Οδύσσειας μπορεί να αξιοποιηθεί η ενότητα του σχολικού εγχειριδίου «Γενική Θεώρηση της Τηλεμάχειας» (σ. 101-103)

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Οι Ηροδότου *Ιστορίες* θα διδαχτούν κανονικά δύο (2) ώρες την εβδομάδα από 15 Φεβρουαρίου μέχρι το Μάιο σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

γ. Ηροδότου *Ιστορίες*

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	Διδ. ώρες
Εισαγωγή, σ. 8-11	2
Βιβλίο Α Ενότητα 1η: Προοίμιο Ενότητα 2η: Κροίσος και Σόλων Ενότητα 3η: Κροίσος και Κύρος Η νουβέλα του Άδραστου (ανάγνωση μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των ενοτήτων)	4
Βιβλίο Β Ενότητα 4η: Αίγυπτος Η χώρα και ο Νείλος (ανάγνωση) Ενότητα 5η: «Θωμάσια» και «νόμοι» Αιγυπτίων Ενότητα 6η: Μνημεία της Αιγύπτου	2
Βιβλίο Γ Ενότητα 7: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη Ενότητα 8η: Τα πολιτεύματα Βιβλία Δ Ενότητες 9α (ανάγνωση*)	2
Βιβλίο ΣΤ Ενότητα 10: Πριν από τη μάχη του Μαραθώνα (ανάγνωση) Ενότητα 11: Η μάχη του Μαραθώνα	2
Βιβλίο Ζ Ενότητα 12: Διάλογος Ξέρξη-Δημάρατου Ενότητα 13: Η μάχη των Θερμοπυλών	3
Βιβλίο Η Ενότητα 14: Πριν από τη ναυμαχία (μόνο ανάγνωση) Ενότητα 15: Η ναυμαχία της Σαλαμίνας Ενότητα 16: Μετά τη ναυμαχία. Το φρόνημα των Αθηναίων (ανάγνωση)	3
Βιβλίο Θ Ενότητα 17: Η μάχη των Πλαταιών. Το τέλος της ιστορίας	1
Συνολική θεώρηση	1
Σύνολο	20

* Τα κείμενα της ενότητας αυτής μπορούν να συνδεθούν με τα αποσπάσματα από την ενότητα 4 (βιβλίο Β).

ΤΑΞΗ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θα διδαχτούν κανονικά τα *Ομηρικά Έπη: Ιλιάδα* και το *Ανθολόγιο Αρχαία Ελλάδα, Ο τόπος και οι άνθρωποι* σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ: ΙΛΙΑΔΑ

Το βιβλίο *Ομηρικά Έπη: Ιλιάδα* θα διδαχτεί δύο (2) ώρες την εβδομάδα από το Σεπτέμβριο έως τον Ιανουάριο.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	Διδ. ώρες
Εισαγωγή	1
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Α Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Α 1-53	1
Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Α 54-306	3
Ανάγνωση χωρίου Α 307-349 Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Α 350-431α	1
Ανάγνωση χωρίου Α 431β-493 Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Α 494-612	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Β, Γ Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Γ 121-244 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Δ Ανάγνωση χωρίου Δ 422-544	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Ε και Ζ Ανάγνωση χωρίων από την «αριστεία» του Διομήδη (π.χ. Ε 274-430) ή από το επεισόδιο Γλαύκου και Διομήδη (Ζ 119-236)	1
Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Ζ 369-529	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Η Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Η 206-315 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Θ και Ι Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Ι 225-431	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο	1

Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Π Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Π 684-867	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Ρ Ανάγνωση χωρίου Ρ 424-458 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Σ Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Σ 478-616	3
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Τ Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Τ 1-152 Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Υ, Φ	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίας Χ Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Χ 247-394	2
Περιληπτική αναδιήγηση ραψωδίων Ψ, Ω Αναλυτική επεξεργασία ραψωδίας Ω 468-677	3
Ανακεφαλαίωση	2
Σύνολο προβλεπόμενων ωρών	35

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ (ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ)

Το βιβλίο *Αρχαία Ελλάδα, ο Τόπος και οι Άνθρωποι* θα διδαχτεί δύο (2) ώρες την εβδομάδα από Φεβρουάριο έως Μάιο.

<u>Ενότητες</u>	<u>Διδακτικές ώρες</u>
Η Αθήνα Κείμενα: Η γη της Αττικής Τα εξ εκάστης πόλεως ιδιώματα Κατά Ιχθυοπωλών Ένα αντρόγυνο στην κλασική Αθήνα «Οικογενειακό συμβούλιο» Ο «χωριάτης»	4
Η Σπάρτη Κείμενα: Τεκνοποιΐα και εκπαίδευση στη Σπάρτη	2
Η Μακεδονία Κείμενο: Οι Μακεδόνες	2

Η Θήβα Κείμενο: Η Θήβα και οι Θηβαίοι	2
Η Κόρινθος Κείμενο: Η Κόρινθος μετά την καταστροφή	2
Η Αλεξάνδρεια Κείμενο: Οι Αλεξανδρινοί	2
Αθλητισμός και αθλήματα Κείμενα: Ο ελληνικός αθλητισμός με τα μάτια ενός ξένου Κατά αθλητών Συνοδευτικά κείμενα (κατά την κρίση του καθηγητή)	3
Εκπόνηση συνθετικών εργασιών	3
Σύνολο	20

ΤΑΞΗ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θα διδαχτούν κανονικά η Ευριπίδη *Ελένη* και οι Αριστοφάνη *Όρνιθες* σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΕΛΕΝΗ

Το βιβλίο *Δραματική Ποίηση Ευριπίδη Ελένη* θα διδαχτεί δύο (2) ώρες την εβδομάδα από Σεπτέμβριο έως 20 Ιανουαρίου.

Από το βιβλίο **Δραματική Ποίηση, Ευριπίδη Ελένη**, θα διδαχθούν περιληπτικά οι στίχοι 289-436, 1653-1786 (όπως και κατά τα προηγούμενα σχολικά έτη).

Ως Εισαγωγή θα διδαχθούν οι σ. 7-8 (ΤΟ ΔΡΑΜΑ: α. Βασικά χαρακτηριστικά, β. Τα δραματικά είδη, 1. Η τραγωδία) και 10-15 (ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ). Από το βιβλίο **Δραματική Ποίηση, Αριστοφάνη Όρνιθες**. Από το εγχειρίδιο *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας* οι σ. 63-76 και 88-96 θα χρησιμοποιηθούν ως υποστηρικτικό υλικό. Από τις σ. 88-96 θα δοθεί έμφαση στα χαρακτηριστικά του έργου του Ευριπίδη και οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν ονομαστικά τα έργα του. Οι σ. 76-87 (Οι μεγάλοι Τραγικοί: Πρόδρομοι, Αισχύλος, Σοφοκλής) να διδαχθούν περιληπτικά. Το υποστηρικτικό αυτό υλικό **δε** θα αποτελέσει τμήμα της εξεταστέας ύλης.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΟΡΝΙΘΕΣ

Το βιβλίο *Δραματική Ποίηση Αριστοφάνη Όρνιθες* θα διδαχτεί δύο (2) ώρες την εβδομάδα από 21 Ιανουαρίου έως το Μάιο.

Από το βιβλίο **Δραματική Ποίηση, Αριστοφάνη Όρνιθες**, θα διδαχθούν περιληπτικά οι στίχοι 795-842, 1107-1435, 1540-1563, 1625-1638, 1774-1787 (όπως και κατά τα προηγούμενα σχολικά έτη). Από την Εισαγωγή θα διδαχθούν οι σ. 8-9 (3. Η κωμωδία), 15-18 (Ο ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ).

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΤΑΞΕΙΣ Α΄ Β΄ Γ΄ Γυμνασίου

- Στο μάθημα της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο δεν ορίζεται διδακτέα ύλη. Η διδασκαλία των κειμένων ως προς τον αριθμό τους και τις ώρες διδασκαλίας για το κάθε κείμενο γίνεται κατά την κρίση των διδασκόντων και ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών.
- Στην Α΄ και Β΄ τάξη οι μαθητές θα διδαχτούν κείμενα από όλες τις θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται στα βιβλία τους.
- Στην Α΄ και Β΄ τάξη μπορούν να διδαχτούν 20 περίπου λογοτεχνικά κείμενα εκ των οποίων δύο ή τρία κείμενα από την ξένη λογοτεχνία.
- Στην Γ΄ τάξη πρέπει να διδαχτούν κείμενα από όλες τις ιστορικές περιόδους. Όπου υπάρχουν κείμενα της ξένης λογοτεχνίας, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συγκριτική ανάγνωση.
- Στην Γ΄ τάξη καλό είναι να γίνει διδακτική αξιοποίηση των εισαγωγικών σημειωμάτων που αφορούν την ιστορική εξέλιξη της λογοτεχνίας μας. Τα στοιχεία αυτά δε διδάσκονται ούτε αξιολογούνται αυτόνομα, αλλά πάντοτε σε αναφορά με το διδασκόμενο κείμενο.
- Σε όλες τις τάξεις οι μαθητές θα πρέπει να ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τα βιβλία *Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* και *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Διευκρινίζεται ότι τα βιβλία αυτά δεν προορίζονται για αυτόνομη διδασκαλία, αλλά έχουν στόχο να λειτουργήσουν συμβουλευτικά και συμπληρωματικά για το μάθημα της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Οι προτάσεις που ακολουθούν αφορούν ζητήματα διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο και συγκεκριμένα:

1. τη χρονική κάλυψη της γλωσσικής διδασκαλίας σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Γυμνασίου,
2. ορισμένα σημεία του περιεχομένου τα οποία μπορούν να παραλειφθούν ή να διδαχθούν εν συντομία για να αποφευχθεί η υπέρβαση των ωρών διδασκαλίας που προβλέπονται από τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών ανά τάξη (σημειώνεται ότι ο συνολικός αριθμός ωρών ανά σχολική τάξη δεν μπορεί να υπερβεί εκείνον που προβλέπεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών: **Α΄ Τάξη: 65 ώρες, Β΄ Τάξη: 52 ώρες, Γ΄ Τάξη: 50 ώρες**),
3. ορισμένα σημεία στα οποία θα πρέπει να δοθεί έμφαση κατά τη διδασκαλία και
4. ορισμένα σημεία τα οποία υπήρξαν αντικείμενο επισημάνσεων από την πλευρά διδασκόντων και Σχολικών Συμβούλων (λοιπές επισημάνσεις θα αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της μελλοντικής αναθεώρησης των εγχειριδίων της Νεοελληνικής Γλώσσας, μετά την επικείμενη αξιολόγησή τους από το Π.Ι.).

Επιπλέον, για κάθε ενότητα δίνονται: ενδεικτικός χρόνος διδασκαλίας, διδακτικές προτάσεις για την εξοικονόμηση χρόνου, εφόσον δεν επαρκεί ο αριθμός ωρών που προβλέπεται από τον ενδεικτικό χρόνο διδασκαλίας, και διδακτικές προτάσεις και σχόλια για ορισμένα σημεία της Γραμματικής που χρήζουν προσοχής από τους διδάσκοντες. Οι προτάσεις αυτές συμπληρώνουν τις αναλυτικές διδακτικές προτάσεις των Βιβλίων Εκπαιδευτικού, στα οποία οι διδάσκοντες μπορούν να ανατρέξουν επωφελώς τόσο για επίκαιρες διδακτικές λύσεις όσο και για διευκρίνιση σημείων της θεωρίας.

Γενικότερα επισημαίνεται ότι οι διδάσκοντες έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τα κείμενα, τις ασκήσεις ή τις δραστηριότητες που θα χρησιμοποιήσουν για κάθε ενότητα, τόσο για τη βελτιστοποίηση του παιδαγωγικού αποτελέσματος όσο και για την ολοκλήρωση της ύλης των εγχειριδίων στο εκάστοτε χρονικό πλαίσιο.

Α΄ ΤΑΞΗ

Σύνολο: 65 ώρες

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Οι πρώτες μέρες σε ένα νέο σχολείο

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
10-12	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Οι ερωτήσεις κατανόησης των κειμένων της ενότητας να χρησιμοποιηθούν κατ' επιλογή από τον διδάσκοντα. 2. Από τα κείμενα 6 και 7 μπορεί να διδαχτεί μόνο το ένα.
12	B. Επικοινωνία	
12 -15	B1 Παράγοντες της επικοινωνίας	
15-17	B2 Κώδικες επικοινωνίας	
17	Γ. Είδη προτάσεων	

17-19	Γ1 Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους	
19-21	Γ2 Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης	
22	Δ. Λεξιλόγιο ενότητας	
23	Ε. Παραγωγή λόγου	
24	Ε. Διαθεματική εργασία	

2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Επικοινωνία στο σχολείο

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	5 ώρες
26-28	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία προφορικού [B1] και γραπτού λόγου [B2]. 2. Από τα κείμενα 14 και 15 [Γ] μπορεί να επιλεγεί μόνο το ένα. 3. Να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη διδασκαλία της παραγράφου[Γ].
28	B. Είδη προφορικού και γραπτού λόγου	
28	B1 Προφορικός λόγος	
29-31	B2 Γραπτός λόγος	
31-33	B3 Γλωσσική ποικιλία – μέσο και περίσταση επικοινωνίας	
34-35	Γ. Η Παράγραφος	
36	Δ. Λεξιλόγιο ενότητας	
37	Ε. Παραγωγή λόγου	
38	Ε. Διαθεματική εργασία	

3^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Ταξίδι στον κόσμο της φύσης

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	8 ώρες
40-42	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Τα κείμενα και οι ερωτήσεις κατανόησης των κειμένων της ενότητας μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατ' επιλογή από το διδάσκοντα.
43	B. Περιγραφή	
43	B1. Στοιχεία περιγραφής	
44-45	B2. Είδη περιγραφής	
46	B3. Λεξιλόγιο περιγραφής	

47	Γ. Αφήγηση	
47-48	Γ1 Στοιχεία αφήγησης	
49-50	Γ2 Είδη αφήγησης	
50-51	Γ3 Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων	
52	Δ Επιχειρηματολογία	
52-55	Δ1 Στοιχεία επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων	
55	Δ2 Λεξιλόγιο επιχειρηματολογίας	
56-57	Ε. Πολυτροπικότητα	
58	Ε. Διαθεματική εργασία	

4^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	9 ώρες
60-62	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Να γίνει επιλογή των κειμένων που θα διδαχθούν, λόγω πληθώρας ύλης της ενότητας. 2. Οι υποενότητες Β1, Β2 και Ε μπορούν να διδαχθούν με συντομία κατά την κρίση του διδάσκοντος, εφόσον υπάρχει χρονική πίεση. 3. Σε ό,τι αφορά την κλίση ουσιαστικών [Γ1], ο διδάσκων να χρησιμοποιήσει μερικά παραδείγματα από το εγχειρίδιο Γραμματικής Γυμνασίου για τα συχνότερα κλιτικά υποδείγματα και για τη διάκριση ισοσύλλαβων και ανισοσύλλαβων 4. Για τη διδασκαλία της υποενότητας Δ, «Παραγωγή και σύνθεση», και ιδιαίτερα για την προθηματική παραγωγή, ο διδάσκων καλείται να ανατρέξει στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού, σσ. 65-67.
63	B. Ονοματική φράση - επιθετικός προσδιορισμός	
63-64	B1 Τι είναι ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση	
65-68	B2 Επιθετικός προσδιορισμός	
68	Γ. Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων	
68-72	Γ1 Κλίση ουσιαστικών	
72-74	Γ2 Κλίση επιθέτων	
74-76	Δ. Παραγωγή και σύνθεση	
77	Ε. Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο	
78	ΣΤ. Λεξιλόγιο	
78-79	Z. Παραγωγή λόγου	
79	Z. Διαθεματική εργασία	

5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Γνωρίζω το μαγικό κόσμο του θεάτρου και του κινηματογράφου

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	9 ώρες
82-84	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Οι ερωτήσεις κατανόησης των κειμένων και τα κείμενα της ενότητας να χρησιμοποιηθούν κατ' οικονομία από το διδάσκοντα, π.χ. από τα τρία εισαγωγικά κείμενα μπορούν να επιλεγούν ένα ή δύο. 2. Να τονιστούν στη διδασκαλία της γραμματικής: α. η διάκριση ανάμεσα στις φωνές (μορφολογία) και τις διαθέσεις (σημασιολογία) [B2.2., B2.3], β. οι χρόνοι του ρήματος και το ποιον ενέργειας [B2.4.] 3. Μπορεί να διδαχτεί συνοπτικά η υποενότητα E «Το ρήμα στην αφήγηση», εφόσον υπάρχουν χρονικοί περιορισμοί.
84	B. Το ρήμα	
84-85	B1 Ο ρόλος και η λειτουργία του	
85	B2 Οι μορφές του ρήματος.	
85	B2.1 Πρόσωπο και αριθμός	
86-87	B2.2. Συζυγίες και φωνές	
87-88	B2.3. Διαθέσεις του ρήματος	
89-91	B2.4. Χρόνοι του ρήματος και ποιον ενέργειας	
91-92	B3 Συνδετικά ρήματα	
92-93	Γ. Παράγωγα ρήματα	
93	Δ. Λεξιλόγιο	
94-95	Ε. Το ρήμα στην αφήγηση	
95-97	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
97	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

6^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
100-103	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Μπορεί να γίνει επιλογή μεταξύ των διδακτέων κειμένων, ιδιαίτερα των εισαγωγικών (1 έως 4). 2. Να δοθεί έμφαση κυρίως στη διδασκαλία της χρήσης των πτώσεων του ουσιαστικού και στον ετερόπτωτο προσδιορισμό σε γενική [B1, B2].
100	B. Λειτουργίες- χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού	
103	B1 Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ρήματος	
104-106	B2. Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού	
106-107	Γ. Παράγωγα ουσιαστικά	
107-108	Δ. Παράγραφος - πλαγιότιτλοι	
108-109	Ε. Λεξιλόγιο	
109-110	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
110	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

7^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Ο κόσμος μέσα από την οθόνη – εικόνα

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	4 ώρες
112-115	Α. Εισαγωγικά κείμενα	1. Μπορούν να διδαχτούν κατ' επιλογή ορισμένα μόνο από τα εισαγωγικά κείμενα (1 έως 4). 2. Να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία της περιγραφής [Δ].
115-117	Β. Οριστικό και αόριστο άρθρο – Άρθρο – Κλίση των αριθμών	
117-118	Γ. Παράγωγα επίθετα	
118-120	Δ. Περιγραφή	
120	Ε. Λεξιλόγιο	
121	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
122	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

8^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες. Παρακολουθώ και συμμετέχω

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
124-126	Α. Εισαγωγικά κείμενα	1. Μπορούν να διδαχτούν ορισμένα μόνο από τα εισαγωγικά κείμενα. 2. Να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία της παρατακτικής σύνδεσης προτάσεων – περιόδων και του ασύνδετου σχήματος [B2, B3].
127	Β. Παρατακτική σύνδεση – ασύνδετο σχήμα.	
127	B1. Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις	
128-130	B2. Παρατακτική σύνδεση προτάσεων – περιόδων	
130-131	B3 Ασύνδετο σχήμα	
131-133	Γ. Αφήγηση	
133-135	Δ. Παραγωγή λόγου	
136	Δ. Διαθεματική εργασία	

9^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	4 ώρες
138-141	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Οι ερωτήσεις κατανόησης των κειμένων και τα κείμενα της ενότητας μπορούν να χρησιμοποιηθούν με οικονομία χρόνου από τον διδάσκοντα. 2. Για τη διδασκαλία του συνταγματικού και του παραδειγματικού άξονα [B, Γ] οι διδάσκοντες καλούνται να ανατρέξουν στο θεωρητικό και το διδακτικό μέρος του Βιβλίου Εκπαιδευτικού (σσ. 103-108).
141-142	B. Συνταγματικός άξονας	
142-144	Γ. Παραδειγματικός άξονας	
145-146	Δ. Λεξιλόγιο	
146-148	Ε. Παραγωγή λόγου	
148	Ε. Διαθεματική εργασία	

10^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
150-153	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Τα κείμενα της ενότητας προτείνεται να χρησιμοποιηθούν κατ' οικονομία από τον διδάσκοντα. 2. Να δοθεί έμφαση στην Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων [B2] και στη χρήση των λεξικών [Δ].
153	B. Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων	
153-154	B1 Δευτερεύουσες προτάσεις	
155	B2 Υποτακτική σύνδεση προτάσεων	
155-156	B3 Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση	
156-158	Γ. Σημεία στίξης	
159	Δ. Χρήση λεξικών	
160	Ε. Παραγωγή λόγου	
161	Ε. Διαθεματική εργασία	

Β΄ ΤΑΞΗ

Σύνολο: 52 ώρες

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ**Θεματική ενότητα: Από τον τόπο μου σ' όλη την Ελλάδα**

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
10-14	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Από τα κείμενα της ενότητας μπορούν να επιλεγούν από το διδάσκοντα τα καταλληλότερα. 2. Η συμφωνία υποκειμένου – ρήματος [B2] μπορεί να διδαχτεί περιληπτικά, εφόσον υπάρχουν χρονικοί περιορισμοί. 3. Για την παραγωγή με αχώριστα μόρια [Γ] οι διδάσκοντες να ανατρέξουν στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού (σσ. 17-19).
15	B Το υποκείμενο	
15 -16	B1 Οι μορφές του υποκειμένου	
16-17	B2 Συμφωνία υποκειμένου - ρήματος	
17-19	Γ. Παραγωγή με αχώριστα μόρια	
17	Δ. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου	
19-20	Δ1. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου	
21-23	Δ2. Άλλοι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου	
24	Ε. Λεξιλόγιο ενότητας	
25	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
25	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

2^η ΕΝΟΤΗΤΑ**Θεματική ενότητα: Ζούμε με την οικογένεια**

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
28-31	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Από τα κείμενα 1 έως 4 μπορούν να επιλεγούν τα καταλληλότερα για τη διδασκαλία. 2. Κατά τη διδασκαλία των υποενοτήτων B1 και B2: α. να γίνει αναφορά στους χρόνους στους οποίους εμφανίζεται κάθε έγκλιση και β. να αναφερθεί ότι το μη συνοπτικό ποίον ενέργειας ονομάζεται και <i>εξακολουθητικό</i> και ότι το συνοπτικό ονομάζεται και <i>στιγμιαίο</i> .
32	B. Εγκλίσεις – Χρόνοι.	
32-33	B1 Εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις	
33-36	B2 Χρόνοι του ρήματος	
37	Γ. Τα είδη των συνθέτων	
37-38	Γ1 Τα είδη των συνθέτων	
38	Γ2 Η μορφή των συνθέτων: το συνδετικό φωνήεν	
39	Δ. Περίληψη κειμένου - πλαγιότιτλοι	
40	Ε. Λεξιλόγιο ενότητας	
41	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	

42	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

3^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Φίλοι για πάντα

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
44-47	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Να διδαχτούν κατ' επιλογή δύο - τρία από τα εισαγωγικά κείμενα (1-4). 2. Να υπογραμμιστεί ότι οι φωνές δεν είναι φορείς σημασίας, σε αντίθεση με τις διαθέσεις (4 ^η ενότητα).
48	B. Ενεργητική και παθητική φωνή - Συζυγίες	
48-49	B1 Ενεργητική και παθητική φωνή	
50-51	B2 Συζυγίες	
51-53	Γ. Το Α' συνθετικό	
54	Δ. Λεξιλόγιο	
55	Ε. Παραγωγή λόγου	
56	Ε. Διαθεματική εργασία	

4^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Το σχολείο στο χρόνο

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
58-61	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Να διδαχτούν κατ' επιλογή ορισμένα μόνο από τα εισαγωγικά κείμενα (1-4). 2. Στις διαθέσεις του ρήματος [B1] να δοθούν μερικά παραδείγματα μετατροπής της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και να χρησιμοποιηθεί η άσκηση 2, σ. 35, του Τετραδίου Εργασιών.
62	B. Διαθέσεις του ρήματος - Μεταβατικά και αμετάβαρα ρήματα - Αντικείμενο	
62-63	B1 Διαθέσεις του ρήματος	
64-65	B2 Μεταβατικά και αμετάβαρα ρήματα	
65-68	B3 Αντικείμενο – μονόπτωτα και δίπτωτα ρήματα	
69	Γ. Συνοχή ευρύτερου κειμένου	
70	Δ. Λεξιλόγιο	
71	Ε. Παραγωγή λόγου	
72	Ε. Διαθεματική εργασία	

5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Συζητώντας για την εργασία και το επάγγελμα

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	5 ώρες
74-77	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Να διδαχτούν κατ' επιλογή ορισμένα από τα κείμενα 1 έως 4 και 6 έως 8. 2. Να γίνει συνοπτική αναφορά στο σχηματισμό των παραθετικών των επιρρημάτων χρησιμοποιώντας το εγχειρίδιο Γραμματικής.
77	B. Οι βαθμοί των επιθέτων – η σύγκριση	
77-80	B1 Οι βαθμοί των επιθέτων και των επιρρημάτων	
80-81	B2. Η σύγκριση	
81-83	Γ. Β' συνθετικό	
83-84	Δ. Οργάνωση και συνοχή της περιγραφής και της αφήγησης	
85	Ε. Λεξιλόγιο	
86	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
86	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

6^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: παρακολουθώ, ενημερώνομαι και ψυχαγωγούμαι από διάφορες πηγές

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	5 ώρες
88-90	A. Εισαγωγικά κείμενα	Να δοθούν παραδείγματα για τις συντακτικές χρήσεις των αντωνυμιών, όπως υποκείμενο, αντικείμενο για τις προσωπικές αντωνυμίες, ετερόπτωτος προσδιορισμός για τις κτητικές κ.λπ.
90	B. Οι αντωνυμίες	
90-91	B1 Οι αντωνυμίες	
91-92	B2 Οι προσωπικές αντωνυμίες	
92-93	B3 Οι άλλες αντωνυμίες	
94-95	Γ. Ετυμολογικές οικογένειες λέξεων	
95	Δ. Λεξιλόγιο	
96-97	Ε. Παραγωγή λόγου	
98	Ε. Διαθεματική εργασία	

7^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Βιώνοντας προβλήματα της καθημερινής ζωής

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	5 ώρες
100-104	A. Εισαγωγικά κείμενα	Προτείνεται να διδαχτούν ορισμένα μόνο από τα κείμενα της ενότητας, ανάλογα με τις ανάγκες διδασκαλίας.
104-106	B. Τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών	
107-108	Γ. Παράγωγα επιρρήματα	
109	Δ. Οι συνδετικές λέξεις και φράσεις	
110-111	Ε. Λεξιλόγιο	
112-113	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
113	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

8^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Συζητώντας για σύγχρονα κοινωνικά θέματα

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
116-119	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Μπορούν να επιλεγούν για διδασκαλία ορισμένα μόνο από τα δεκαπέντε κείμενα της ενότητας. 2. Στην υποενότητα Β1 να τονιστούν οι διαφορετικές σημασίες της μετοχής παθητικού ενεστώτα και της μετοχής παθητικού παρακειμένου, π.χ. <i>αναπτυσσόμενος</i> - <i>αναπτυγμένος</i> .
120	B. Οι μετοχές	
120-121	B1 Οι μετοχές στην ενεργητική και παθητική φωνή	
121-124	B2 Επιθετική και επιρρηματική μετοχή	
125	Γ. Παρασύνθετα και πολυλεκτικά σύνθετα	
125-126	Γ1 Παρασύνθετα	
126-128	Γ2 Πολυλεκτικά σύνθετα	
129-131	Δ. Αξιολόγηση και διατύπωση επιχειρημάτων	
131-133	Ε. Λεξιλόγιο	
133	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
134	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

9^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεματική ενότητα: Ταξίδι στο μαγικό κόσμο του διαστήματος

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	5 ώρες
136-138	A. Εισαγωγικά κείμενα	Να δοθεί έμφαση στη χρήση των λεξικών [Δ].
139-140	B. Ορισμός	
141-143	Γ. Η επιχειρηματολογία στα άλλα μαθήματα	
143-146	Δ. Χρήση λεξικών	
146	Ε. Λεξιλόγιο	
147	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
147	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

Γ΄ ΤΑΞΗ

Σύνολο: 50 ώρες

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η Ελλάδα στον κόσμο

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
10-11	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Μπορούν να διδαχτούν κατ' οικονομία ορισμένα μόνο από τα κείμενα της ενότητας. 2. Οι υποενότητες «Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στον λόγο» [B2] και «Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο» [B3] μπορούν να διδαχτούν συνοπτικά ανάλογα με τις διδακτικές ανάγκες.
12	B. Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση των προτάσεων	
12 -17	B1 Οι διάφοροι τρόποι σύνδεσης των προτάσεων	
17-19	B2 Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στο λόγο	
20	B3 Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο	
20-21	Γ. Σύνθεση ερευνητικών εργασιών	
23-25	Δ. Λεξιλόγιο – η επιλογή της λέξης	
25-27	Ε. Παραγωγή λόγου	
27	Ε. Διαθεματική εργασία	

2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Γλώσσα – Γλώσσες και πολιτισμοί του κόσμου

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
30-32	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Προτείνεται να επιλεγούν για τη διδασκαλία δύο από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα και ένα από τα κείμενα 10 και 11.
32	B. Είδη δευτερευουσών προτάσεων	
32-34	B1 Ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις	
34-35	B2 Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ειδικές	
35-36	B3 Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Βουλητικές	
36-37	B4 Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ενδοιαστικές	
37-41	Γ. Λεξιλόγιο – Πολυσημία της λέξης	
41-43	Δ. Διατύπωση αιτιολογημένων κρίσεων	
43-44	Ε. Παραγωγή λόγου	
44	Ε. Διαθεματική εργασία	

3^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
46-48	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Από τα κείμενα 1 έως 7 μπορούν να επιλεγούν για διδασκαλία τρία - τέσσερα κείμενα λόγω πληθώρας ύλης της ενότητας. 2. Τα περιεχόμενα της ενότητας «Από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο και αντίστροφα» [B3], εφόσον υπάρχει χρονικός περιορισμός μπορούν να διδαχτούν με οικονομία χρόνου.
49	B. Ερωτηματικές προτάσεις - Ευθύς και πλάγιος λόγος	
49-50	B1 Ερωτηματικές προτάσεις	
51-52	B2 Οι ερωτήσεις στον πλάγιο λόγο	
52-56	B3 Από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο και αντίστροφα	
56	Γ1 Λεξιλόγιο. Ρήματα και εκφράσεις για τον πλάγιο λόγο.	
56	Γ2 Λέξεις για την ισότητα και τη διαφορά	

57-59	Δ. Σχήματα λόγου - Κυριολεξία και μεταφορά	
60-61	Ε. Παραγωγή λόγου	
61	Ε. Διαθεματική εργασία	

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ενωμένη Ευρώπη και Ευρωπαίοι πολίτες

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
64-66	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Προτείνεται να διδαχτούν ορισμένα μόνο από τα δεκατρία κείμενα της ενότητας λόγω πληθώρας ύλης. 2. Τα περιεχόμενα της υποενότητας Γ «Ελληνικά σε ξένες γλώσσες» (4 σελίδες) μπορούν, εφόσον ο χρόνος δεν επαρκεί, να διδαχτούν με συντομία.
67	B. Αναφορικές προτάσεις	
67-68	B1 Επιθετικές αναφορικές προτάσεις	
69-71	B2 Ελεύθερες αναφορικές προτάσεις	
72-74	B3 Γένος, αριθμός και πτώση της αναφορικής αντωνυμίας: ο οποίος	
75-76	B4 Το «που» και οι προθετικές φράσεις	
77-80	Γ. Ελληνικά σε ξένες γλώσσες	
81-83	Δ. Συνώνυμα – αντίθετα	
84-85	Ε. Παραγωγή λόγου	
85	Ε. Διαθεματική εργασία	

5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ειρήνη – πόλεμος

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
88-91	A. Εισαγωγικά κείμενα	Η υποενότητα Γ «Αναλύοντας το κείμενο στα συστατικά του» μπορεί να διδαχτεί συνοπτικά.
92	B. Τελικές και αιτιολογικές προτάσεις	
92-94	B1 Τελικές προτάσεις	
94-96	B2 Αιτιολογικές προτάσεις	
97-99	Γ. Αναλύοντας το κείμενο στα συστατικά του	
100-101	Δ. Λεξιλόγιο – Ομόηχες και παρώνυμες λέξεις	
102-103	Ε. Παραγωγή λόγου	
103-104	Ε. Διαθεματική εργασία	

6^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
106-108	A. Εισαγωγικά κείμενα	Μπορούν να διδαχτούν δύο από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα κατ' επιλογή.
109	B. Χρονικές και υποθετικές προτάσεις	
109-111	B1 Χρονικές προτάσεις	
112-114	B2 Υποθετικές προτάσεις	
115	Γ. Υπώνυμα - Ορισμός	
115	Γ1 Υπώνυμα	
115-118	Γ2 Ορισμός	
118-120	Δ. Παραγωγή λόγου	
120	Δ. Διαθεματική εργασία	

7^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Τέχνη: μια γλώσσα για όλους σε όλες τις εποχές

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	6 ώρες
122-123	A. Εισαγωγικά κείμενα	Μπορούν να διδαχτούν δύο-τρία από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα κατ' επιλογή.
124	B. Αποτελεσματικές προτάσεις και Εναντιωματικές προτάσεις	
124-125	B1 Αποτελεσματικές προτάσεις	
125-127	B2 Εναντιωματικές προτάσεις	
127-128	Γ. Μετωνυμία	
129-131	Δ. Παραγωγή λόγου	
113	Δ. Διαθεματική εργασία	

8^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Μπροστά στο μέλλον

Αρ. Σελ.	ΥΛΗ	7 ώρες
134-137	A. Εισαγωγικά κείμενα	1. Αν ο χρόνος δεν επαρκεί να διδαχτούν δύο από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα. 2. Να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία της περίληψης [Ε].
138-139	B. Μόρια	
140-142	Γ. Στίξη	
142-144	Δ. Σχήματα λόγου	
145-147	Ε. Περίληψη	
148-149	ΣΤ. Παραγωγή λόγου	
150	ΣΤ. Διαθεματική εργασία	

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ Α΄ Β΄ Γ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Από το σχολικό έτος 2008-2009, στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο, εισάγεται το *Ερμηνευτικό Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α΄ Β΄ Γ΄ Γυμνασίου* το οποίο διανέμεται, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 25112/Γ2/2-3-2007, στους μαθητές της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.

Το λεξικό αυτό περιλαμβάνει αφενός το βασικό κορμό του λεξιλογίου της Νέας Ελληνικής και αφετέρου μεγάλο μέρος του λεξιλογίου των σχολικών βιβλίων. Στόχος του λεξικού είναι να καλύψει τις λεξιλογικές ανάγκες των μαθητών Γυμνασίου για την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, την κατανόηση των κυριότερων όρων που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο όλων των μαθημάτων, καθώς και τις λογοτεχνικές και δοκιμιακές αναγνώσεις των μαθητών, ενδοσχολικές και μη.

Κύριο χαρακτηριστικό του λεξικού είναι το ότι παρέχει με τρόπο χρηστικό και φιλικό προς το μαθητή σημασιολογική, γραμματικοσυντακτική και υφολογική εικόνα των λημμάτων, καθώς και πλήθος παραδειγμάτων χρήσης. Επίσης στο λεξικό περιλαμβάνονται ετυμολογικά σχόλια, ενώ η οργάνωση των λημμάτων με βάση τη λεξικογραφική αρχή της «οικογένειας λέξεων» αναδεικνύει τις σχέσεις παραγωγής και σύνθεσης μεταξύ συγγενικών λέξεων.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι παροράματα και ζητήματα λεξικογραφικής φύσεως θα ληφθούν υπόψη σε μελλοντική αναθεώρηση του λεξικού. Ορισμένα από τα παροράματα θα περιληφθούν σε «Κατάλογο Παροραμάτων», ο οποίος θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, [www. pi-schools.gr](http://www.pi-schools.gr).

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Κατά το σχολικό έτος 2008 – 2009 θα διδαχθούν στο Γυμνάσιο τα βιβλία Μαθηματικών τα οποία εγράφησαν σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.). Κάθε βιβλίο συνοδεύεται και από το αντίστοιχο βιβλίο του καθηγητή, στο οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται:

- Ενδεικτικός Προγραμματισμός της ύλης,
- Προτάσεις για τον σχεδιασμό της διδασκαλίας και
- Ενδεικτικά σχέδια μαθήματος.

Το βιβλίο του μαθητή κάθε τάξης αποτελείται από δύο μέρη: **Α΄ Μέρος: Άλγεβρα** και **Β΄ Μέρος: Γεωμετρία**. Η διδασκαλία της Άλγεβρας και της Γεωμετρίας σε κάθε τάξη θα γίνεται από τον ίδιο διδάσκοντα και μάλιστα παράλληλα, με άξονα αναφοράς τις δύο (2) ώρες διδασκαλίας

εβδομαδιαίως για την Άλγεβρα και τις δύο (2) ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως για την Γεωμετρία. Στο διδάσκοντα δίνεται η δυνατότητα της τροποποίησης, κατά περίπτωση, της ανωτέρω κατανομής σε τρεις (3) ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως για την Άλγεβρα και μία (1) ώρα για τη Γεωμετρία, ή αντιστρόφως, χωρίς όμως η διδασκαλία του ενός κλάδου να γίνεται σε βάρος της διδασκαλίας του άλλου κλάδου. Έτσι, ο διδάσκων έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τυχόν καθυστερήσεις της διδασκαλίας της ύλης, τόσο στην Άλγεβρα, όσο και στη Γεωμετρία. Ειδικότερα για τη Γ΄ Γυμνασίου, προκειμένου να καλυφθούν οι αυξημένες ανάγκες που παρουσιάζει ως προς τη διάρκεια η διδασκαλία της Άλγεβρας έναντι της Γεωμετρίας, προτείνεται:

✓ Στο πρώτο τρίμηνο να διατίθενται εβδομαδιαίως δύο (2) διδακτικές ώρες για την Άλγεβρα και δύο (2) διδακτικές ώρες για τη Γεωμετρία, ενώ

✓ Στο δεύτερο και στο τρίτο τρίμηνο να διατίθενται τρεις (3) διδακτικές ώρες για τη Άλγεβρα και μία (1) διδακτική ώρα για τη Γεωμετρία.

Επιπλέον, για τη διδασκαλία των Μαθηματικών και των τριών τάξεων του Γυμνασίου, τονίζονται τα ακόλουθα:

Α΄ Γυμνασίου

Η διδασκαλία των Μαθηματικών της Α΄ Γυμνασίου θα γίνει σύμφωνα με το Α.Π.Σ. και το βιβλίο του Εκπαιδευτικού, με τις ακόλουθες όμως διαφοροποιήσεις:

Μέρος Α΄: Άλγεβρα

✓ Για τη διδασκαλία της παραγράφου 3.3 (Υπολογισμοί με τη βοήθεια υπολογιστή τσέπης) να διατεθεί μία (1) διδακτική ώρα αντί των δύο (2), που προβλέπεται από το Α.Π.Σ.

✓ Κατά τη διδασκαλία της παραγράφου 4.1 (Η έννοια της εξίσωσης) δε θα πρέπει να διδαχθούν τεχνικές επίλυσης εξίσωσης, αφού σύμφωνα με το Α.Π.Σ. η επίλυση των εξισώσεων θα πρέπει να γίνεται με τη βοήθεια του ορισμού των πράξεων. Επίσης, δεν ενδείκνυται να ζητείται η λύση πολύπλοκων εξισώσεων.

✓ Οι παράγραφοι 4.2 και 4.3 να διδαχτούν ενιαία και να διατεθούν συνολικά τρεις (3) διδακτικές ώρες. Ο διδάσκων θα κρίνει ποιες από τις προτεινόμενες ασκήσεις θα λυθούν στην τάξη μέσα στον προβλεπόμενο χρόνο.

✓ Οι παράγραφοι 5.1 και 5.2 να διδαχθούν ενιαία και να διατεθούν συνολικά τρεις (3) διδακτικές ώρες. Ο διδάσκων θα κρίνει ποιες από τις προτεινόμενες ασκήσεις θα λυθούν στην τάξη μέσα στον προβλεπόμενο χρόνο.

✓ Για τη διδασκαλία της παραγράφου 7.7 (Δεκαδική μορφή ρητών αριθμών) να διατεθούν μέχρι δύο (2) διδακτικές ώρες αντί της μίας (1) διδακτικής ώρας που προβλέπεται από το Α.Π.Σ. και να γίνει παρουσίαση των εννοιών της παραγράφου αυτής με απλά παραδείγματα. Έχει ιδιαίτερη αξία να κατανοήσουν οι μαθητές πότε ένα ανάγωγο κλάσμα γράφεται ως δεκαδικός αριθμός και πότε ως περιοδικός δεκαδικός. Με αφορμή την άσκηση 3 της σελίδας 136 μπορεί να αναφερθεί ο κανόνας μετατροπής ενός περιοδικού δεκαδικού με περίοδο το 9 σε δεκαδικό αριθμό.

✓ Κατά τη διδασκαλία των παραγράφων 7.8 και 7.9 (Δυνάμεις ρητών αριθμών), να μη διδάσκονται δύσκολες ασκήσεις (π.χ. ασκήσεις με χρήση μεταβλητών κ.α.), αφού οι μαθητές θα

διδασκούν τις δυνάμεις σε μεγαλύτερη έκταση και σε μεγαλύτερο βάθος στις επόμενες τάξεις του Γυμνασίου.

Μέρος Β΄: Γεωμετρία

✓ Για την παράγραφο 2.1. (Συμμετρία ως προς άξονα) να διατεθεί μία (1) διδακτική ώρα αντί των δύο (2), που προβλέπονται από το Α.Π.Σ.. Να γίνει παρουσίαση αυτής της ενότητας με απλά παραδείγματα και να αποφευχθεί η εξάντληση του θέματος με την παρουσίαση όλων των προτεινόμενων παραδειγμάτων.

✓ Για την παράγραφο 2.4 (Συμμετρία ως προς σημείο) να διατεθεί μία (1) διδακτική ώρα αντί των δύο (2), που προβλέπεται από το Α.Π.Σ.. Να γίνει παρουσίαση αυτής της ενότητας με απλά παραδείγματα και να αποφευχθεί η εξάντληση του θέματος με την παρουσίαση όλων των προτεινόμενων παραδειγμάτων.

Β΄ Γυμνασίου

Το αργότερο μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της διδακτέας ύλης των Μαθηματικών της Α΄ Γυμνασίου και ιδιαίτερα του 7^{ου} Κεφαλαίου του Α΄ μέρους του σχολικού βιβλίου. Σε όσα σχολεία έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της παραπάνω ύλης, οι διδάσκοντες μπορούν να αξιοποιήσουν μέχρι το τέλος του Σεπτεμβρίου τις προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας των Μαθηματικών για επανάληψη των βασικών εννοιών των Μαθηματικών της Α΄ Γυμνασίου και κυρίως του 7^{ου} Κεφαλαίου του Α΄ μέρους του σχολικού βιβλίου. Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των παραπάνω, θα ακολουθήσει η διδασκαλία των Μαθηματικών της Β΄ Γυμνασίου, σύμφωνα με το Α.Π.Σ. και το βιβλίο του Εκπαιδευτικού, με τις ακόλουθες όμως διαφοροποιήσεις:

Μέρος Α΄: Άλγεβρα

✓ Για την παράγραφο 2.1 (Τετραγωνική ρίζα θετικού αριθμού) να διατεθούν δύο (2) διδακτικές ώρες αντί των τριών (3), που προβλέπονται από το Α.Π.Σ.

✓ Από την παράγραφο 3.4 να μη διδασκούνται: α) Η εξίσωση της μορφής: $ax+by=\gamma$, β) Ο προσδιορισμός των σημείων τομής των αξόνων και της ευθείας $ax+by=\gamma$ και γ) Ο τρόπος εύρεσης της εξίσωσης μιας ευθείας από τις συντεταγμένες δύο σημείων της.

✓ Για την παράγραφο 4.1 (Βασικές έννοιες της Στατιστικής: Πληθυσμός – Δείγμα) να διατεθεί μία (1) διδακτική ώρα αντί των δύο (2), που προβλέπονται από το Α.Π.Σ.

✓ Για την παράγραφο 4.2 (Γραφικές παραστάσεις) να διατεθούν δύο (2) διδακτικές ώρες αντί των τριών (3), που προβλέπονται από το Α.Π.Σ.

✓ Να μη διδασκεί η παράγραφος 4.4 (Ομαδοποίηση παρατηρήσεων).

✓ Για την παράγραφο 4.5 (Μέση τιμή – Διάμεσος) να διατεθούν δύο (2) διδακτικές ώρες αντί των πέντε (5), που προβλέπονται από το Α.Π.Σ., και η διδασκαλία της να περιοριστεί μόνο στην εύρεση της μέσης τιμής και διαμέσου μιας διακριτής κατανομής.

Μέρος Β΄: Γεωμετρία

✓ Να μη διδαχθούν: η παράγραφος 2.3 (Μεταβολές ημίτονου, συνημίτονου και εφαπτομένης), η παράγραφος 2.7 (Ανάλυση διανύσματος σε δύο κάθετες συνιστώσες) και η παράγραφος 4.7 (Γεωγραφικές συντεταγμένες).

Γ΄ Γυμνασίου

Το αργότερο μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της διδακτέας ύλης των Μαθηματικών της Β΄ Γυμνασίου και ιδιαίτερα του 4^{ου} Κεφαλαίου (ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΣΤΕΡΕΑ – ΜΕΤΡΗΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ) του β΄ μέρους του σχολικού βιβλίου, καθόσον, σύμφωνα με το Α.Π.Σ. των Μαθηματικών του Γυμνασίου, η διδασκαλία των εννοιών της Στερεομετρίας ολοκληρώνεται στη Β΄ Γυμνασίου. Σε όσα σχολεία έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της παραπάνω ύλης, οι διδάσκοντες μπορούν να αξιοποιήσουν μέχρι το τέλος του Σεπτεμβρίου τις προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας των Μαθηματικών για επανάληψη των βασικών εννοιών των Μαθηματικών της Β΄ Γυμνασίου και κυρίως του 4^{ου} Κεφαλαίου (ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΣΤΕΡΕΑ – ΜΕΤΡΗΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ) του β΄ μέρους του σχολικού βιβλίου. Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των παραπάνω, θα ακολουθήσει η διδασκαλία των Μαθηματικών της Γ΄ Γυμνασίου, σύμφωνα με το Α.Π.Σ. και το βιβλίο του Εκπαιδευτικού, με την ακόλουθη όμως διαφοροποίηση:

✓ Η παράγραφος 1.4 (Ομοιοθεσία) του β΄ μέρους του βιβλίου να διδαχτεί συνοπτικά.

ΦΥΣΙΚΗ

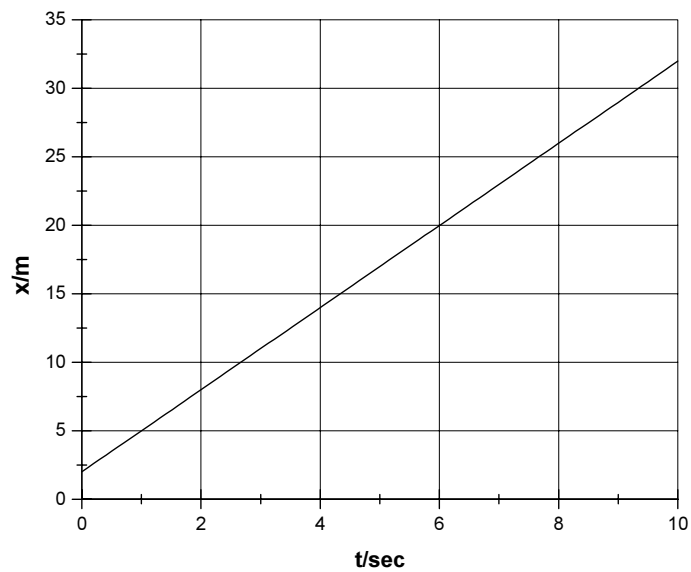
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΦΥΣΙΚΗΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ			
Κεφάλαιο	Παράγραφος	Ώρες	Παρατηρήσεις
Εισαγωγή	1.1	1	Η 1.1 περιληπτικά
	& 1.2		
	1.3	1	
	Σύνολο		2 ώρες

Κίνηση	2.1	2	Θέση – Χρονική στιγμή 1 ώρα Διανυσματικά μεγέθη – Μετατόπιση – Χρονικό διάστημα – τροχιά 1 ώρα. Τονίζεται ότι δεν απαιτείται οι μαθητές/τριες να εμβαθύνουν στον διανυσματικό λογισμό. Μια πρώτη επαφή – αίσθηση, ότι υπάρχουν μεγέθη για τα οποία για να έχουμε εικόνα απαιτείται η γνώση του μέτρου και η κατεύθυνση (διεύθυνση και φορά), αρκεί. Δεν πρέπει να γίνει καμιά αναφορά σε ιδιότητες – πράξεις. Ως παράδειγμα που θα βοηθούσε προτείνεται το ακόλουθο: Από το κέντρο ενός κύκλου ο Ιάσοντας κινείται προς την περιφέρεια κύκλου ακτίνας 2m και φθάνει στο σημείο Β της περιφέρειας. Επαναλαμβάνει την κίνηση και φθάνει στο σημείο Γ της περιφέρειας. Η πληροφορία ότι ο Ιάσοντας μετατοπίσθηκε 2m δεν αρκεί για να προσδιορισθεί πού τελικά βρίσκεται. Ανάλογες δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τη χρήση Γεωγραφικών χαρτών για τα ταξίδια πλοίων από τον Πειραιά π.χ. α) προς Σύρο β) προς Φολέγανδρο.
	2.2	2	Η διανυσματική περιγραφή της ταχύτητας να περιορισθεί στο να σχηματίσουν μια πρώτη αντίληψη οι μαθητές ότι ορισμένες φορές, εκτός από το μέτρο της χρειάζεται να γνωρίζουμε και την κατεύθυνσή της. Μπορεί να χρησιμοποιηθούν απλές δραστηριότητες παρόμοιες με αυτές που προτείνονται για την παράγραφο 2.1.

2.3

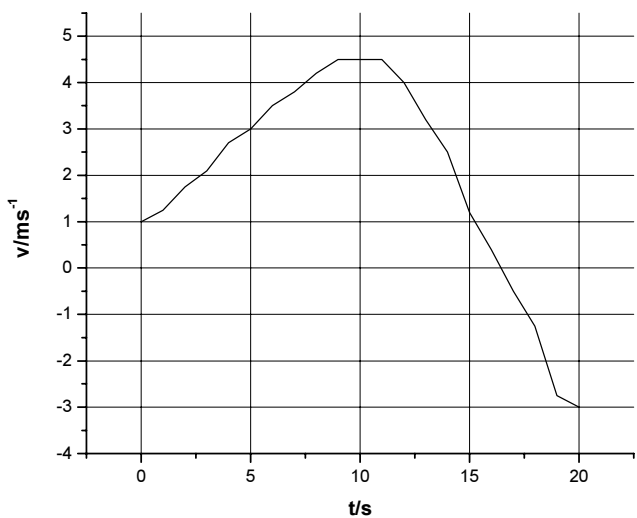
1

Να μην δοθεί έμφαση στις εξισώσεις αλλά κυρίως **πως αντλούμε πληροφορίες από ένα διάγραμμα.**

Π.χ. Να διαπιστωθεί από το διάγραμμα ποια είναι η θέση του κινητού τη χρονική στιγμή $t_0=0s$, ποια είναι η μετατόπισή του από τη χρονική στιγμή $t_1=2s$ έως τη χρονική στιγμή $t_2=6s$, και ποια είναι η μετατόπισή του από τη χρονική στιγμή $t_3=2s$ έως τη χρονική στιγμή $t_4=7s$.

Γιατί η γραφική παράσταση είναι ευθεία γραμμή δεν ενδιαφέρει και να μη διδαχθεί. Γενικά δε διδάσκεται πως κατασκευάζεται ένα διάγραμμα όταν είναι γνωστή η αναλυτική σχέση που παριστάνει. Η κατασκευή διαγράμματος από πειραματικά δεδομένα θα διδαχθεί στο εργαστήριο.

	2.4	1	Όπως και στην 2.3 να δοθεί έμφαση στην άντληση πληροφορίας από τα διαγράμματα τα οποία συνίσταται να μην έχουν μόνο ευθύγραμμα τμήματα.
	Σύνολο		6 ώρες
Δυνάμεις	3.1	2	Για το διανυσματικό χαρακτήρα της δύναμης ισχύουν όσα αναφέρονται σχετικά για τα διανύσματα για τις παραγράφους 2.1 και 2.2.
	3.2	2	
	3.3	2	Να δοθεί έμφαση στη σύνθεση συγγραμμικών δυνάμεων και ορθογωνίων δυνάμεων.
	3.4 & 3.5	1	Να δοθεί έμφαση κυρίως στην 3.4.
	3.6	1	
	3.7	1	
	Σύνολο		9 ώρες
Πίεση	4.1	1	
	4.2	1	
	4.3	1	
	4.4	1	
	4.5	1	Η πλεύση θα διδαχθεί περιληπτικά (μόνο η συνθήκη πλεύσης)
	Σύνολο		5 ώρες

Ενέργεια	5.1	2	
	5.2	2	
	5.3	1	
	5.4	1	
	5.5	1	
	5.6	1	
	5.7 & 5.8	1	
	Σύνολο	9 ώρες	
Θερμότητα	6.1	1	Έμφαση θα δοθεί στην κλίμακα Κέλβιν
	6.2	1	
	6.3	1	
	6.4	2	
	6.5	2	
	Σύνολο	7 ώρες	
Αλλαγές κατάστασης	7.1	2	
	7.2	2	
	7.3	1	
	Σύνολο	5 ώρες	
Διάδοση θερμότητας	8.1	1	
	8.2	1	
	8.3	1	
	Σύνολο	3 ώρες	
Σύνολο		46 ώρες	

- Ο αριθμός των ασκήσεων που θα δοθούν για επίλυση να είναι περιορισμένος.
- Οι ασκήσεις που θα δίδονται για επίλυση να είναι πολύ απλές.

- Ασκήσεις ή ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο βιβλίο και κατά την άποψη του διδάσκοντος είναι αυξημένης δυσκολίας να παραληφθούν.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ			
ΦΥΣΙΚΗΣ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ			
Κεφάλαιο	Παράγραφος	Ώρες	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
Ηλεκτρική δύναμη & φορτίο	1.1 & 1.2	1	
	1.3	1	
	1.4	3	
	1.5	1	
	1.6	2	Δε θα διδαχθούν «περιγραφή του ηλεκτρικού πεδίου» και «Ηλεκτρικό πεδίο και ενέργεια»
	Σύνολο	8	
Ηλεκτρικό ρεύμα	2.1	2	
	2.2	3	
	2.3	3	
	2.4	2	
	2.5	2	Να μην δοθούν ασκήσεις μικτής συνδεσμολογίας που να περιλαμβάνουν περισσότερους από τέσσερις αντιστάτες
	Σύνολο	12	
Ηλεκτρική ενέργεια	3.1	3	
	3.2		Δε θα διδαχθεί
	3.3		Δε θα διδαχθεί
	3.4		Δε θα διδαχθεί
	3.5		Δε θα διδαχθεί
	3.6	1	
	Σύνολο	4	
Ταλαντώσεις	4.1, 4.2 & 4.3	2	Δε θα διδαχθεί «Δύναμη στην απλή αρμονική ταλάντωση»

	Σύνολο	2	
Μηχανικά κύματα	5.1	1	
	5.2 & 5.3	1	Δε θα διδαχθεί η απόδειξη της θεμελιώδους εξίσωσης του κύματος Δεν θα διδαχθεί «Κυματικά φαινόμενα: Ανάκλαση και διάθλαση»
	5.4	1	
	5.5	1	
	Σύνολο	4	
Φύση και διάδοση του φωτός	6.1	1	
	6.2	2	Δε θα διδαχθεί «αρχή του ελαχίστου χρόνου»
	Σύνολο	3	
Ανάκλαση του φωτός	7.1	1	
	7.2	2	
	7.3	2	
	Σύνολο	5	
Διάθλαση του φωτός	8.1 & 8.2	4	Δε θα διδαχθεί «Διάθλαση και αρχή του ελαχίστου χρόνου»
	8.3	1	
	8.4	1	Δε θα διδαχθεί «Το χρώμα του ουρανού»
	Σύνολο	6	
Φακοί και οπτικά όργανα	9.1	1	
	9.2	1	
	9.3	2	
	Σύνολο	4	

Ο Ατομικός πυρήνας	Δε θα διδαχθεί
Πυρηνικές αντιδράσεις	Δε θα διδαχθεί

Σύνολο: 48 ώρες

- Ο αριθμός των ασκήσεων που θα δοθούν για επίλυση να είναι περιορισμένος.
- Οι ασκήσεις που θα δίδονται για επίλυση να είναι πολύ απλές.
- Ασκήσεις ή ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο βιβλίο και κατά την άποψη του διδάσκοντος είναι αυξημένης δυσκολίας να παραλειφθούν.

ΧΗΜΕΙΑ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Η Χημεία στις τάξεις Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου είναι μάθημα γενικής παιδείας και έχει εργαστηριακό χαρακτήρα με σκοπό οι μαθητές:

1. Να ασκηθούν στην παρατήρηση, περιγραφή, ερμηνεία και πρόβλεψη ορισμένων χημικών φαινομένων.
2. Να προσεγγίσουν ποιοτικά και πειραματικά βασικές έννοιες της Χημείας.
3. Να καλλιεργήσουν νοητικές δεξιότητες για την αντιμετώπιση προβλημάτων αναπτύσσοντας κριτική σκέψη και δημιουργική φαντασία.
4. Να κατανοήσουν την αξία της ομαδικής εργασίας και του σωστού καταμερισμού εργασίας και να αναπτύξουν πνεύμα συνεργασίας.
5. Να κατανοήσουν τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος για τη διατήρηση των διαφόρων μορφών ζωής και την αναγκαιότητα εξοικονόμησης των φυσικών πόρων. Να αναπτύξουν ως εκ τούτου πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος και για τη διαχείριση των φυσικών πόρων.
6. Να αναπτύξουν πρακτικές δεξιότητες μέσω της συναρμολόγησης και χειρισμού απλών συσκευών, ώστε να αναγνωρίσουν και την αξία της χειρωνακτικής εργασίας.

2. ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (1 ώρα την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία» Β΄ Γυμνασίου των Αβραμιώτη Σ., Αγγελόπουλου Β., Καπελώνη Γ., Σιניγάλια Π., Σπαντίδη Δ., Τρικάλλιτη Α. και Φίλου Γ.

Το βιβλίο αυτό συνοδεύεται από Εργαστηριακό Οδηγό, Τετράδιο εργασιών και βιβλίο του εκπαιδευτικού, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος. Στο βιβλίο εκπαιδευτικού Χημείας Β΄ Γυμνασίου (http://zeus.pi-schools.gr/gymnasio/xhmeia_b/kath/kath_1_114.pdf) υπάρχει πλήρης πρόταση χρονοδιαγράμματος (VI. Πρόταση χρονοδιαγράμματος σελίδα 19 και εξής), όπου για κάθε κεφάλαιο προτείνεται ο σχετικός προγραμματισμός).

Το πρόγραμμα σπουδών έχει δημοσιευτεί στο Φ. Ε. Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 304/13-03-03.

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (1 ώρα την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία» Γ΄ Γυμνασίου των Θεοδωρόπουλου Π., Παπαθεοφάνους Π. και Σιδέρη Τ.

Το βιβλίο αυτό συνοδεύεται από Εργαστηριακό Οδηγό, Τετράδιο εργασιών και βιβλίο του εκπαιδευτικού, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος. Στο βιβλίο εκπαιδευτικού Χημείας Γ΄ Γυμνασίου (http://zeus.pi-schools.gr/gymnasio/xhmeia_c/kath/1-120.biblio%20kathigiti.pdf) υπάρχει πλήρης πρόταση χρονοδιαγράμματος (από σελίδα 32, Ενότητα 1^η Οξέα – Βάσεις - Άλατα και εξής), όπου για κάθε κεφάλαιο προτείνεται ο σχετικός προγραμματισμός.

Το πρόγραμμα σπουδών έχει δημοσιευτεί στο Φ. Ε. Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 304/13-03-03.

ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Τα Μαθήματα Βιολογίας του Γυμνασίου και του Γενικού Λυκείου, κατά τη διάρκεια του τρέχοντος σχολικού έτους(2008-2009), οφείλουν να διδάσκονται σύμφωνα με:

- Τους στόχους που ορίζονται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και τα επιμέρους Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών.
- Τις ενδεικτικές διδακτικές προτάσεις, τα σχέδια μαθήματος και τον ενδεικτικό προγραμματισμό ύλης που περιέχονται στα αντίστοιχα Βιβλία Καθηγητών.
- Τις εγκυκλίους για την Εργαστηριακή Διδασκαλία των Φυσικών Μαθημάτων στα Γυμνάσια και τα Λύκεια καθώς και τους Εργαστηριακούς Οδηγούς για κάθε τάξη.

Η έλλειψη όμως σαφώς καθορισμένης ύλης για τα μαθήματα του Γυμνασίου και τα μη πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα του Λυκείου, και ο μικρός αριθμός ωρών εντός των οποίων διδάσκεται η Βιολογία -με τις ανυπερέβλητες δυσκολίες που παρεμβάλλει στην αναπλήρωση των χαμένων ωρών- γίνονται συχνά αιτίες για τη δημιουργία δυσαναπλήρωτων κενών που πλήττουν την απαραίτητη εννοιολογική συνέχεια, για τη διδασκαλία του μαθήματος και στην ίδια τάξη, αλλά και από τάξη σε τάξη.

Για τους λόγους αυτούς είναι χρήσιμη η παροχή συμπληρωματικών επισημάνσεων, στις διδακτικές ιεραρχήσεις και τον προγραμματισμό ύλης που παρέχονται από τα βιβλία του Καθηγητή, ώστε η διδασκαλία να ανταποκριθεί καλύτερα, στο πλαίσιο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξάγεται.

Στην κατεύθυνση αυτή, για κάθε τάξη, επισημαίνονται η διάρκεια της διδασκαλίας κάθε ενότητας και οι έννοιες που αποτελούν «το κέντρο βάρους» της διδασκαλίας, ανεξάρτητα από το αν οι διαθέσιμες διδακτικές ώρες, είναι και οι θεωρητικώς προβλεπόμενες ή όχι και επίσης οι υποενότητες που θα μπορούσαν, αν ο εκπαιδευτικός το έκρινε σκόπιμο, να αφαιρεθούν από την εξεταστέα ύλη (προσοχή όχι τη διδακτέα!!!):

Α΄ τάξη

Ενότητα 1 (ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Σεπτεμβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Οργάνωση Μονοκύτταρων και Πολυκύτταρων οργανισμών. Ποικιλομορφία και προσαρμογές σε σχέση με το περιβάλλον των οργανισμών.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Υποενότητα 1.1. (Χαρακτηριστικά των οργανισμών)

Ενότητα 2 (ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΕΨΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Οκτωβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Διάκριση των οργανισμών του οικοσυστήματος σε αυτότροφους, ετερότροφους και αποικοδομητές. Διαδικασία της φωτοσύνθεσης. Πρόσληψη ουσιών και η πέψη στον άνθρωπο. Διατροφή και υγεία.

Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	–

Ενότητα 3 (ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΒΟΛΗ ΟΥΣΙΩΝ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Νοεμβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ανάγκη για ανταλλαγή ουσιών ανάμεσα στο κύτταρο και το περιβάλλον του (Προσοχή, δεν εξέρχονται μόνο άχρηστες ουσίες από τα κύτταρα, αλλά και προϊόντα χρήσιμα για τα άλλα κύτταρα και τον οργανισμό). Συνολικά, επίσης, οι έννοιες της <u>διάχυσης</u>, και του <u>φλοιώματος</u>, μπορούν να «παραφραστούν» από τον εκπαιδευτικό, καθώς ο μαθητής δεν έχει το εννοιολογικό υπόβαθρο να τις κατανοήσει. Διάκριση ανοικτού και κλειστού κυκλοφορικού συστήματος. Διάκριση ανάμεσα σε ομοιόθερμα και ποικιλόθερμα ζώα. Αίμα, Αρτηρίες, Φλέβες, Τριχοειδή. Παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία του κυκλοφορικού συστήματος στον άνθρωπο.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Μεταφορά και αποβολή ουσιών στα φυτά. Ουροποιητικό σύστημα του ανθρώπου.

Ενότητα 4 (ΑΝΑΠΝΟΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το πρώτο δεκαήμερο του Ιανουαρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Κυτταρική αναπνοή. Αναπνοή στα φυτά. Βράγχια και πνεύμονες. Αναπνοή στον άνθρωπο - Ανταλλαγή αναπνευστικών αερίων. Παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία του αναπνευστικού συστήματος στον άνθρωπο.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Τραχείες και αναπνοή των εντόμων.

Ενότητα 5 (ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος Φεβρουαρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Διάκριση μεταξύ της κίνησης και της μετακίνησης. Διάκριση ενδοσκελετού – εξωσκελετού. Υιοθέτηση διαφορετικών στρατηγικών κίνησης ανάλογα με το περιβάλλον και τον τρόπο ζωής. Σπονδυλική στήλη, δομή οστών, αρθρώσεις, μύες. Παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία του σκελετικού συστήματος στον άνθρωπο.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στήριξη και η κίνηση στους μονοκύτταρους οργανισμούς.

Ενότητα 6 (ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος Μαρτίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Αναπαραγωγή, διάκριση της μονογονίας από την αμφιγονία. Γαμέτης, ωάριο, σπερματοζωάριο, διάκριση ερμαφροδιτών, γονοχωριστικών. Έμφαση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, τη γονιμοποίηση, τον πλακούντα, τον έμμηνο κύκλο. Παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία του αναπαραγωγικού συστήματος στον άνθρωπο.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Αναπαραγωγή των μονοκύτταρων οργανισμών.

Ενότητα 7 (ΕΡΕΘΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος των μαθημάτων.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ερεθιστικότητα, τακτισμός, τροπισμός. Νευρώνες, Νευρικό σύστημα, Νεύρο. Νευρικό σύστημα του ανθρώπου, Κ.Ν.Σ., Π.Ν.Σ. Αισθητήρια όργανα, ορμόνες, αδένες. Παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία του νευρικού συστήματος στον άνθρωπο.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Γάγγλια.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην ανάδειξη, κατά τη διδασκαλία όλων των ενοτήτων, της εξελικτικής διάστασης των διδασκομένων δομών και λειτουργιών, με παραδείγματα όπου είναι δυνατό και από την καθημερινή ζωή, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία της εξέλιξης της ζωής στον πλανήτη μας.

Γ΄ τάξη

Ενότητα 1 (ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ-ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του πρώτου 20ημέρου του Οκτωβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ανόργανες ενώσεις και Μακρομόρια. Δομή ευκαρυωτικού - προκαρυωτικού κυττάρου. Κυτταρική εξειδίκευση, Επίπεδα οργάνωσης, Ιστοί.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Οικοσυστήματα (καθώς γίνεται ευρύτερη αναφορά σε επόμενη ενότητα).

Ενότητα 2 (ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Νοεμβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ισορροπία στα Βιολογικά Συστήματα. Τροφικές Σχέσεις και Ροή Ενέργειας. Ανθρώπινες παρεμβάσεις στο Περιβάλλον.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	–

Ενότητα 3 (ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Δεκεμβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ενέργεια για τη διατήρηση της οργάνωσης και της λειτουργίας των οργανισμών. Μεταβολισμός και δράση των ενζύμων.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στη λεπτομερειακή περιγραφή της δράσης των ενζύμων, καθώς οι μαθητές στερούνται του αναγκαίου γνωστικού υποβάθρου.

Ενότητα 4 (ΟΙ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Φεβρουαρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ομοιόσταση και η σχέση της διατήρησής της με την εμφάνιση ασθενειών. Παθογόνοι μικροοργανισμοί ως παράγοντες ασθενειών, Βακτήρια και ιοί. Αμυντικοί μηχανισμοί του ανθρώπου. Σχέση του Τρόπου Ζωής με την εμφάνιση ασθενειών.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Τα αναφερόμενα στην σελίδα 60 του Βιβλίου του Μαθητή τα σχετικά με τις έννοιες επιδημία και πανδημία.

Ενότητα 5 (ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως τα μέσα του Απριλίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Χρωμοσώματα, ομόλογα χρωμοσώματα, διάκριση φυλετικών και αυτοσωμικών χρωμοσωμάτων, διάκριση διπλοειδών και απλοειδών οργανισμών. Δομή νουκλεϊκών Οξέων, Αντιγραφή, Μεταγραφή, Μετάφραση, Αλληλόμορφα, Μίτωση, Μείωση, Μεταλλάξεις. Νόμοι του Mendel.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση	–

Ενότητα 6 (ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος του Απριλίου.
Οι έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Εναλλακτικοί τρόποι για τη δημιουργία φυτικών και ζωικών ειδών στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Γενετική Μηχανική, Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί. Γονιδιακή Θεραπεία, Παραγωγή φαρμακευτικών πρωτεϊνών και εμβολίων, γενετικά τροποποιημένα φυτά. Όροι και περιορισμοί για την αξιοποίηση των επιτευγμάτων της Βιοτεχνολογίας.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	–

Ενότητα 7 (ΕΞΕΛΙΞΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Μαΐου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Έννοια της Εξέλιξης, μηχανισμός της Φυσικής Επιλογής. Αποδείξεις για την Εξέλιξη. Η εξέλιξη του ανθρώπου.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση	–

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην ανάδειξη, κατά τη διδασκαλία όλων των ενοτήτων, της εξελικτικής διάστασης των διδασκομένων δομών και λειτουργιών, με παραδείγματα όπου είναι δυνατό και από την καθημερινή ζωή, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία της εξέλιξης της ζωής στον πλανήτη μας.

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Για τη διδασκαλία/εκμάθηση των Ξένων Γλωσσών στο Γυμνάσιο και στο Γενικό Λύκειο δίνονται εκτενείς οδηγίες στο βιβλίο του καθηγητή που συνοδεύει κάθε διδακτικό εγχειρίδιο. Επιπλέον, οι καθηγητές Ξένων Γλωσσών θα ήταν σκόπιμο να μελετήσουν προσεκτικά το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και το Αναλυτικό πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της εκάστοτε γλώσσας στο Γυμνάσιο, το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της εκάστοτε ξένης γλώσσας στο Γενικό Λύκειο καθώς και το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο αναφοράς για τις γλώσσες (τα έγγραφα αυτά διατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή στον κόμβο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου www.pi-schools.gr), ώστε:

- να υπάρχει συνέχεια στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας από το Δημοτικό (Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά) στο Γυμνάσιο αλλά και στο Λύκειο,
- να εστιάζει η διδακτική διαδικασία στην επικοινωνιακή προσέγγιση της γλώσσας, δίνοντας έμφαση σε βασικές λεκτικές πράξεις, όπως αναφέρονται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών,
- να προωθείται η ανάπτυξη της πολυπολιτισμικής συνείδησης, η αξία της πολυγλωσσίας και η διαθεματική διάσταση των ξένων γλωσσών και της εκμάθησής τους.

Ειδικότερα για τη διδασκαλία των Γερμανικών στο Γυμνάσιο, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Το διδακτικό πακέτο «Γερμανικά Α' Γυμνασίου» (Deutsch – ein Hit! 1), το οποίο προορίζεται για την Α' Γυμνασίου, έχει συγγραφεί, όπως και όλα τα διδακτικά πακέτα για το μάθημα των

Γερμανικών, για 3ωρο μάθημα, ενώ το μάθημα είναι πλέον 2ωρο. Ως εκ τούτου, η διδασκαλία του πακέτου δεν μπορεί να ολοκληρωθεί στην Α' Γυμνασίου.

Για τους μαθητές της Β' Γυμνασίου θα συνεχιστεί η χρήση του διδακτικού πακέτου «Γερμανικά Α' Γυμνασίου» (Deutsch – ein Hit! 1) καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, προκειμένου να ολοκληρωθεί.

Σε περίπτωση που η διδασκαλία του εν λόγω διδακτικού πακέτου ολοκληρωθεί πριν το τέλος του σχολικού έτους 2008-09 προτείνονται τα ακόλουθα:

- Η χρήση των δραστηριοτήτων και ασκήσεων που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα του Βιβλίου του Μαθητή και του Τετραδίου Εργασιών.
- Η υλοποίηση (διαθεματικών) σχεδίων εργασίας (Projekte), που προτείνονται στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών και δεν υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο της μέχρι τώρα διδασκαλίας.
- Η υλοποίηση άλλων (διαθεματικών) σχεδίων εργασίας που προτείνονται στο Βιβλίο του Καθηγητή και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.
- Η ένταξη των Νέων Τεχνολογιών στη διδασκαλία του μαθήματος (π.χ. σχέδια εργασίας με τη χρήση του διαδικτύου).
- Η χρήση πρόσθετου υλικού, το οποίο κατά τη κρίση του διδάσκοντος συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων του ΑΠΣ.

Σε περίπτωση που ο διδάσκων δεν έχει στη διάθεσή του το Βιβλίο του Εκπαιδευτικού που συνοδεύει το διδακτικό πακέτο «Γερμανικά Α' Γυμνασίου» (Deutsch – ein Hit! 1), το εν λόγω εγχειρίδιο διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή στον κόμβο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου www.pi-schools.gr => Γερμανικά.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Στο Γυμνάσιο, στο μάθημα των Εικαστικών για τον προγραμματισμό της ύλης λαμβάνουμε υπόψη κατ' αρχάς τα δεδομένα του κάθε τμήματος του σχολείου, όπως αριθμό παιδιών, γενικό επίπεδο επίδοσης, εάν έχει διδαχτεί το μάθημα συστηματικά στα προηγούμενα έτη και το τι έχουν διδαχτεί, την ύπαρξη ή έλλειψη εργαστηρίων, βιβλιοθήκης, εξοπλισμού, σύνδεση με Internet κ.τ.λ. που υπάρχουν στη διάθεση του διδάσκοντος, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου όπως ύπαρξη μουσείων, εκθεσιακών χώρων, μνημείων, ιδιαίτερης τοπικής ιστορίας κ.τ.λ.

Κατόπιν ξεκινάμε από τη στοχοθεσία. Από το Πρόγραμμα Σπουδών επιλέγουμε εφικτούς και πραγματοποιήσιμους μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους. Με βάση την επίτευξη αυτών των στόχων προγραμματίζουμε ανοιχτές και ευέλικτες δραστηριότητες θέτοντας συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Στην πορεία διαπιστώνουμε με αξιολόγηση την

αποτελεσματικότητα της διδακτικής μεθόδου, την επιτυχία των δραστηριοτήτων, τον βαθμό επίτευξης των στόχων και αναλόγως αναπροσαρμόζουμε τον προγραμματισμό.

Το χρονοδιάγραμμα διαρθρώνεται γενικά σε τρίμηνα στο Γυμνάσιο και σε τετράμηνα στο Λύκειο, αλλά και σε συνολικό ετήσιο και τριετή προγραμματισμό.

Στον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων στις Εικαστικές Τέχνες και στη δημιουργία έργων ενσωματώνουμε τα κατάλληλα κεφάλαια και ασκήσεις του βιβλίου του μαθητή και επιπλέον ποικίλο «υλικό», όπως προβολές, ατομικά και ομαδικά projects, γραπτές εργασίες, συζητήσεις, επισκέψεις, εκθέσεις, internet κ.τ.λ. Ακολουθώντας όμως επακριβώς τη σειρά των κεφαλαίων του βιβλίου του μαθητή διευκολυνόμαστε στον τριμηνιαίο και ετήσιο προγραμματισμό μας.

Στο Λύκειο μελετούμε τη στοχοθεσία του Προγράμματος Σπουδών στο κάθε μάθημα της ειδικότητάς μας (Εικαστικά, Ελεύθερο Σχέδιο, Ιστορία της Τέχνης), αλλά και στα μαθήματα Β΄ ανάθεσης (Τεχνικό / Αρχιτεκτονικό / Γραμμικό Σχέδιο), συμβουλευόμαστε παράλληλα το βιβλίο του μαθητή και του καθηγητή και προτείνουμε στόχους και ύλη χωρίς πολλές και δεσμευτικές λεπτομέρειες, χωρισμένα σε τετράμηνα.

Για πιο λεπτομερή και διεξοδικό προγραμματισμό για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του μαθήματος ο κάθε διδάσκων καθορίζει ωριαία σχέδια μαθήματος.

ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Τα βιβλία της Φυσικής Αγωγής

Για την υλοποίηση των Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ Φυσικής Αγωγής δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό υλικό για όλες τις τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Για το Γυμνάσιο δημιουργήθηκαν ως διδακτικό υλικό 4 βιβλία: βιβλία Εκπαιδευτικού (Φυσική Αγωγή Α΄ Γυμνασίου, Φυσική Αγωγή Β΄ Γυμνασίου, Φυσική Αγωγή Γ΄ Γυμνασίου) και βιβλίο μαθητή, Φυσική Αγωγή Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου.

Επίσης υποστηρικτικό υλικό 1CD-ROM και 4 μουσικά cd (υπό κατασκευή).

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής, ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής οφείλει να ακολουθήσει τα ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ Φυσικής Αγωγής (ΦΕΚ 304/13-3-2003, τ. Β΄) καθώς και τα βιβλία Φυσικής Αγωγής Γυμνασίου που είναι και αναρτημένα στον κόμβο του Π.Ι.

Στα βιβλία αναφέρονται αναλυτικά οι επιμέρους στόχοι, το περιεχόμενο, η γενική και ειδική διδακτική, δραστηριότητες, διαθεματικότητα, ημερήσια μαθήματα για κάθε γνωστικό αντικείμενο και κάθε τάξη, μέθοδοι διδασκαλίας, εναλλακτικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας, ειδικά θέματα και θέματα αξιολόγησης – βαθμολόγησης.

Αν κάποιος καθηγητής θεωρεί απαραίτητο λόγω ιδιαίτερων συνθηκών του σχολείου στο οποίο υπηρετεί μπορεί να κάνει αναθεώρηση του προγραμματισμού της διδακτέας ύλης και το νέο προγραμματισμό που θα δημιουργήσει να τον υποβάλει στο Διευθυντή του σχολείου και στο Σχολικό Σύμβουλο Φυσικής Αγωγής της περιφέρειάς του.

Είναι σημαντικό κατά τον ορισμό οποιουδήποτε προγραμματισμού να ακολουθείται η αξιολογική σειρά των στόχων που αναφέρονται στα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Φυσικής Αγωγής με προτεραιότητα τις κινητικές δεξιότητες.

Το νέο στοιχείο των ΑΠΣ, ΔΕΠΠΣ και βιβλίων Φυσικής Αγωγής είναι η διαθεματικότητα. Οι εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής στον ημερήσιο, μηνιαίο, τριμηνιαίο και ετήσιο προγραμματισμό που σχεδιάζουν οφείλουν να συμπεριλάβουν κατά ποσοστό 5-10% την διαθεματική προσέγγιση (θεμελιώδεις έννοιες, διαθεματικά σχέδια εργασίας, διαθεματικές δραστηριότητες).

Με αναφορά την αξιολόγηση δεν επιτρέπονται γραπτά τεστ για τη βαθμολόγηση των μαθητών.

Βιβλίο μαθητή (Α', Β', Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε για τους μαθητές του Γυμνασίου και έρχεται να εμπλουτίσει τις γνώσεις τους για τη φυσική δραστηριότητα και τα σπορ, να δώσει νέες πληροφορίες και κυρίως να τους ευαισθητοποιήσει για την αξία της άσκησης.

Το βιβλίο έρχεται να εμπλουτίσει το μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Είναι ένα πλούσιο συνοδευτικό υλικό του μαθήματος. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να μελετήσει το βιβλίο και να το αξιοποιήσει είτε σε ώρες εκτός μαθήματος είτε σε ώρες που οι καιρικές συνθήκες δεν το επιτρέπουν είτε παράλληλα με το μάθημα είτε στο πλαίσιο της διαθεματικότητας είτε αναθέτοντας εργασίες στο σπίτι.

Στα πλεονεκτήματα του βιβλίου και τις καινοτομίες του εκτός από τα περιεχόμενα εντάσσεται και ο τρόπος γραφής του. Το βιβλίο γράφτηκε ώστε να μπορεί ο μαθητής να το χρησιμοποιεί μόνος του. Δεν είναι για να το διαβάξει απλά, ή να απομνημονεύει την ύλη του. Ο μαθητής, πρέπει να συμπληρώνει τις ασκήσεις, να απαντάει στις ερωτήσεις, να ετοιμάζει τις σχετικές εργασίες, να αναπτύσσει τα θέματα για συζήτηση μέσα στην τάξη, να χρησιμοποιεί πληροφορίες και ιδέες για σχετικά προγράμματα (Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ολυμπισμού).

Ο ρόλος του καθηγητή Φυσικής Αγωγής είναι να κατευθύνει, να αναθέτει εργασίες, να κάνει ερωτήσεις, να παροτρύνει τους μαθητές. Ο μαθητής πρέπει να καθοδηγείται, να εκτελεί τις ασκήσεις στόχων, νοερής απεικόνισης, τεχνικών χαλάρωσης κλπ, οι οποίες βρίσκουν εφαρμογή τόσο στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, όσο και στα άλλα μαθήματα. Ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής πρέπει να συνεργαστεί με καθηγητές άλλων ειδικοτήτων για να λυθούν ανάλογες ασκήσεις μαθηματικών, φυσικής κλπ.

ΠΡΟΣΟΧΗ ! ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ :

- Δεν έρχονται να θεωρητικοποιήσουν τη Φυσική Αγωγή.
- Δεν χρησιμοποιούνται ως μέσα γραπτής αξιολόγησης των μαθητών.
- Έρχονται να εμπλουτίσουν το μάθημα της Φυσικής Αγωγής.
- Περιέχουν βασικά γνωστικά θέματα τα οποία οι μαθητές μέχρι σήμερα αγνοούσαν.
- Αποτελούν επιπρόσθετα εργαλεία για την αναβάθμιση της ποιότητας του μαθήματος.

Η απόκτηση (για πρώτη φορά) βιβλίου μαθητή στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής καθιστά αναγκαία για τον καθηγητή την εξοικείωση του με αυτό καθώς και με νέους τρόπους διδασκαλίας για την καλύτερη κι αποτελεσματικότερη υλοποίηση του μαθήματος.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ **Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

(Βιβλίο «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή»

Συγγραφείς: Στέλλα Σωτηρίου, Στέλλα Κορδονούρη, Αικατερίνη Ζαφρανίδου)

1. Βασικοί άξονες/ ενότητες του μαθήματος.

Το μάθημα διακρίνεται σε τέσσερις βασικές ενότητες, οι οποίες χωρίζονται σε δεκατρία κεφάλαια.

Οι βασικές ενότητες του μαθήματος και οι αντίστοιχες ώρες διδασκαλίας είναι οι εξής:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:	1 ώρα
ΕΝΟΤΗΤΑ Α: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ	19 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ Β: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ	25 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ Γ: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	5 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ Δ: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	5 ώρες

Σημειώνεται ότι οι ώρες διδασκαλίας αρκούν για να διδαχτεί ολόκληρη η ύλη του βιβλίου, συμπεριλαμβανομένων και των τεσσάρων θεμάτων (4 ώρες) της διαθεματικής προσέγγισης. Βέβαια, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να κάνει προγραμματισμό της διδακτέας ύλης, στον οποίο κάθε διδακτική ενότητα θα περιλαμβάνει 2,5 έως 3 σελίδες.

2. Σκοπός διδασκαλίας του μαθήματος.

Σκοπός του μαθήματος «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» στην Γ΄ Γυμνασίου είναι:

Η εμπέδωση γνώσεων, η καλλιέργεια δεξιοτήτων και η ανάπτυξη στάσεων και αξιών που αποκτήθηκαν στην Α/θμια Εκπαίδευση.

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης, του ελεύθερου, υπεύθυνου και κριτικά σκεπτόμενου πολίτη.

Η καλλιέργεια οικουμενικών και πανανθρώπινων αξιών και η εφαρμογή τους στην κοινωνική και πολιτική δράση / ζωή.

Η ανάπτυξη της ελληνικής μας ταυτότητας και συνείδησης με βάση την εθνική και πολιτιστική μας κληρονομιά.

Η καλλιέργεια των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής συνοχής.

3. Διδακτική Μεθοδολογία.

Στην αρχή του σχολικού έτους ο καθηγητής κάνει **ετήσιο και μηνιαίο προγραμματισμό της διδασκτέας ύλης** (βλέπε ανωτέρω παρ. 1). Επισημαίνεται ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει. Είναι συνεργάτης και διευκολυντής της ομάδας / τάξης. Ενθαρρύνει τους μαθητές να συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης και προσπαθεί να αναπτύξει όλα τα είδη νοημοσύνης (γλωσσική, μαθηματική, συναισθηματική κτλ.) των μαθητών. Επίσης, η διαρκής σύνδεση θεωρίας και πράξης είναι απαραίτητη, διότι κινητοποιεί τον μαθητή, τον κάνει να έχει ενδιαφέρον και να συμμετέχει ενεργά στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι.

Ειδικότερα, οι βασικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο μάθημα είναι:

Η μαθητοκεντρική και εξατομικευμένη διδασκαλία με στόχο την ενεργοποίηση και συμμετοχή του μαθητή. Να μάθει ο μαθητής να μαθαίνει.

Η διαθεματική / διεπιστημονική προσέγγιση με στόχο τη συνολική αντίληψη του αντικειμένου και της πραγματικότητας.

Η μικρότερη έμφαση στο περιεχόμενο και η μεγαλύτερη έμφαση στη διαδικασία με στόχο την ανάπτυξη της αναλυτικής και συνθετικής ικανότητας και της κριτικής σκέψης.

Τα παιχνίδια ρόλων και η δραματοποίηση, δηλαδή η βιωματική προσέγγιση με στόχο την καλύτερη κατανόηση της πραγματικότητας.

Η άσκηση των μαθητών στην παρατήρηση, περιγραφή, ανάλυση και ερμηνεία ενός κοινωνικοπολιτικού φαινομένου, θεσμού κτλ.

Η έρευνα, με ερωτηματολόγιο, συνεντεύξεις κτλ., για τη διερεύνηση ενός ζητήματος τοπικού, εθνικού ή διεθνούς ενδιαφέροντος, καθώς και η εύρεση και διατύπωση λύσεων για την αντιμετώπισή του.

Η διοργάνωση ομαδικών συζητήσεων, συζητήσεων στρογγυλής τράπεζας, για διάφορα επίκαιρα κοινωνικο-πολιτικά θέματα που σχετίζονται με το περιεχόμενο του μαθήματος, με στόχο οι μαθητές να αποκτήσουν ικανότητες ομιλίας / έκφρασης, ακρόασης, διαλόγου, επιχειρηματολογίας, διαχείρισης και επίλυσης συγκρούσεων, ανάληψης ευθυνών.

Η μελέτη πηγών με στόχο την ενεργοποίηση του μαθητή και την ιστορική και συγκριτική προσέγγιση της γνώσης.

Η χρήση των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας (αφήγηση, ερωτήσεις-απαντήσεις, χρήση σχολικού εγχειριδίου και βοηθημάτων, εργασίες μαθητών κτλ.).

Επισημαίνεται ότι οι παραπάνω προσεγγίσεις δεν είναι περιοριστικές. Κάθε εκπαιδευτικός, σε κάθε διδακτική ενότητα, μπορεί να εφαρμόσει όποιες μεθόδους κρίνει προσφορότερες, αρκεί να αφήσει τη φαντασία του ελεύθερη, έχοντας ως οδηγό το στόχο του μαθήματος.

4. Αξιολόγηση.

Βασικός σκοπός της αξιολόγησης του μαθητή είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εντοπισμός των ελλείψεων, σε επίπεδο μάθησης και συμπεριφοράς / στάσης, με στόχο την πρόοδο του μαθητή και τη βελτίωση της προσφερόμενης εκπαίδευσης.

Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών εξαρτάται από τους στόχους και το περιεχόμενο του εξεταζόμενου γνωστικού αντικείμενου. Γενικά, μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο οι παραδοσιακοί όσο και οι σύγχρονοι τρόποι αξιολόγησης. Ειδικότερα:

- **Η προφορική εξέταση.** Γίνεται συνήθως με ερωτήσεις που απαιτούν σύντομη (όχι μονολεκτική) ή ελεύθερη απάντηση.
- **Η γραπτή εξέταση.** Χρησιμοποιείται σ' αυτήν ποικιλία ερωτήσεων, όπως ελεύθερης ανάπτυξης, επιλογής σωστού - λάθους, αντιστοίχισης, πολλαπλής επιλογής, σύντομης απάντησης, ερμηνείας γραφικών παραστάσεων κτλ. Σημειώνεται ότι οι ερωτήσεις πρέπει να είναι ιεραρχημένες ως προς το βαθμό δυσκολίας και προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών κάθε σχολείου.
- **Η παρακολούθηση και η συμμετοχή του μαθητή κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας.**
- **Οι συνθετικές δημιουργικές εργασίες.** Δίνονται εργασίες είτε ατομικές είτε ομαδικές για διάφορα, συνήθως επίκαιρα, κοινωνικο - πολιτικά ζητήματα.
- **Το Ατομικό Δελτίο Εργασιών του μαθητή.** Περιλαμβάνει εργασίες και δραστηριότητες του μαθητή.
- **Το ενδιαφέρον και η συμμετοχή του μαθητή** σε ζητήματα του σχολείου και γενικότερα σε ζητήματα κοινωνικού / πολιτικού περιεχομένου.
- **Η αυτοαξιολόγηση του μαθητή.** Ζητείται από το μαθητή να αξιολογήσει τη συμμετοχή του στο μάθημα, τις εργασίες του, την προφορική ή γραπτή εξέτασή του, με τρόπο αντικειμενικό, χωρίς υποεκτίμηση ή υπερεκτίμηση.

5. Προτεινόμενες διαθεματικές δραστηριότητες

Προτείνονται τα εξής θέματα για διαθεματικές δραστηριότητες:

Θέμα 1^ο : Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός: Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών (πίνακες, διαγράμματα, εκθέσεις κ.λπ.) μετά από συγκέντρωση στοιχείων από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, ΕΣΥΕ., ΟΑΕΔ κτλ. για τη φτώχεια, την ανεργία, τον καταναλωτισμό.

Θεμελιώδεις έννοιες: Αλληλεπίδραση, μεταβολή, Άτομο-κοινωνία, Σύστημα, Πολιτισμός κτλ.

Προεκτάσεις στην Οικιακή Οικονομία, την Ιστορία, τα Μαθηματικά, τη Γεωγραφία, το ΣΕΠ και τη Γλώσσα.

Θέμα 2^ο : Τροχαία ατυχήματα-κυκλοφοριακή αγωγή: Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών μετά από έρευνα σε επίπεδο Δήμου / Νομού / Χώρας / Ε.Ε., για τον αριθμό, τις αιτίες και τις επιπτώσεις των τροχαίων ατυχημάτων. Επιλογή και καταγραφή των σημαντικότερων κανόνων κυκλοφοριακής αγωγής (ΚΟΚ) μετά από επίσκεψη στην Τροχαία της περιοχής. Καταγραφή

δεξιότητων και στάσεων για την πρόληψη των ατυχημάτων. **Θεμελιώδεις έννοιες:** Σύστημα, πολιτισμός, αλληλεπίδραση, επικοινωνία, προσωπικότητα. **Προεκτάσεις** στην Οικιακή Οικονομία, τα Μαθηματικά και την Τεχνολογία.

Θέμα 3^ο : Ο αθλητισμός και η βία: Ανάλυση ατομικών ή ομαδικών εργασιών με καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία κρουσμάτων βίας εντός και εκτός αθλητικών χώρων. Καταγραφή των επιπτώσεων της βίας στο άτομο και την κοινωνία. Συγκριτική μελέτη για τις αξίες και τους στόχους του αθλητισμού στην αρχαιότητα (ολυμπιακό ιδεώδες) και στη σύγχρονη εποχή. Καταγραφή κοινωνικών και προσωπικών δεξιότητων για την πρόληψη της βίας. **Θεμελιώδεις έννοιες:** Σύστημα, αλληλεπίδραση, μεταβολή, επικοινωνία, πολιτισμός. **Προεκτάσεις** στην Ιστορία, τη Φυσική Αγωγή, τη Γλώσσα.

Θέμα 4^ο : Προστασία του περιβάλλοντος- περιβαλλοντική αγωγή: Καταγραφή περιπτώσεων και των επιπτώσεων της ρύπανσης του περιβάλλοντος στο πλαίσιο του Δήμου / Κοινότητας / Χώρας / Ε.Ε. / Κόσμου, και προτάσεις για την αντιμετώπισή τους. Καταγραφή ενός αριθμού διαφορετικών ειδών (φυτών, ζώων, προϊόντων κ.λπ.) που έχουν σχέση απόλυτης αλληλεξάρτησης μεταξύ τους και με το περιβάλλον. **Θεμελιώδεις έννοιες:** Σύστημα, αλληλεπίδραση, μεταβολή, πολιτισμός. **Προεκτάσεις** στη Γεωγραφία, την Τεχνολογία, τη Βιολογία, την Ιστορία, τη Γλώσσα.

Σημείωση: Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, αλλά και στα βιβλία μαθητή και καθηγητή υπάρχουν στόχοι και ενδεικτικές δραστηριότητες για κάθε διδακτική ενότητα.

Οι διδάσκοντες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ